לשון און לעבן

תודש־ژورנאל פאר ליטעראטור, טעאטער, קונסט און קולטור

נומער 3 (תקפ״ב) דרייאונדצוואנציגסטער יאהרגאנג — מערץ 1962 לאנדאן

אינהאלט

1 ...
8 ש. שטיינברים .....
9 אברהם מרדכי ביקערס .....
3 י. ראזנפעלד .....
11 אברהם לנסי .....
12 יחזקל פערלמוטר .....
13 מ. ל. קייזער .....
16 אריעה נעלבערג .....
19 שמואל הרים .....
21 א. ג. שטיינבערג .....
25 אליעזר בעלזאמן .....
28 י. ל. שין .....
31 בעזה צ'מי .....
33 יחזקל אייזענבערג
38 ק. .....
43 אלטער ראזנטרעם .....
44 אריה פרענקל־טרעבער .....
45 מ. הילדעסהיים .....
46 יחזקל אין .....
49 .....

פריים 1 שילינג און 6 פענס

אבאנומענט־פריים 10/6 פאר א יאר

אין אמעריקא 5־ דאלאר א יאר

By Appointment, Dealer in Antiques to H.M. Queen Mary

CAMEO CORNER

ALMANAC OF JEWELS

exhibited monthly in the main window

January	*Renaissance Jewellery.*
February	*Boxes.*
March	*Sculpture by Mesbah Oved.*
April	*Jewels by Suh*
May	*Stuart Jewellery.*
June	*Children's Jewellery.*
July	*Cameos and Intaglios.*
August	*Georgian and Victorian Jewellery.*
September	*Antique Jewish Ornaments.*
October	*Oriental Jewellery.*
November	*Precious and semi-precious Stones.*
December	*Devotional Jewels and Christmas Presents.*

26 MUSEUM STREET, LONDON, W.C.1

Museum 0401

CLOSED ALL DAY SATURDAYS

LEYTON KNITWEAR CO. LTD.

MANUFACTURERS OF KNITTED GOODS & SPORTSWEAR

IMPORT - - EXPORT

318 Lea Bridge Road - Leyton, London, E.10

Telephone: ST Andrew HGD 2310

IDEAL TRIMMINGS LTD.

Manufacturers of Shoulder Pads and Fancy Goods

Prompt Deliveries

118-120 CLAPTON COMMON, LONDON, E.5

Published and Edited by A. N. Stencl, 50, Philpot St., London, E.1
Printed in England by the Naval Press, 129-131 Cavell St., London, E.1

לשון און לעבן

חודש־זשורנאל פאר ליטעראטור, טעאטער, קונסט און קולטור

נומער 3 (תקצט) 140 — דרייצנטער יאהרגאנג — בעדין 1952 לאנדאן

ווייטשעפל גיט אָפּ כבוד דעם געשטארבענעם קעניג דזשארדזש דעם זעקסטן

נאָך איידער מיר האָבן געהערט דעם טויטן שאָס, דעם גענעבענעם טיפן פאר די צוויי בינטס שוויגן אַז פון דעם טויטן קעניג. איינען פון די מענטשן שטיל נעבלוטן שטיין אויף די טראָטואַרן און בעזוכען. אויבן די „סטראָנגעס", אונטן די „בעדעס". אויבן די מאַרקיזשעלער. האָבן פון די ווייטשעפל הענדלער פאַרציטן דעקען. פאַלדערן פאַלבטעס און יעדן אויבן ווינקל אויבן מיט־סמחות, אַז מען זאָל די וואַכעדיקיט נישט פאַרזומען.

פאר די געשעפטן האָבן זיך די וואָלקנס אַרפאַנגלען און די טורים האָבן זיך געטעלט פאר די מאַרכאַנטס געזעלב־ווילן.

דער מאַן פאַרן בלומען־ווייזל האָט זיינע בלומען נישט פאַרקאַנען. בכלל דייל פון דער האָט געטראַכט: בלומען געמעלן דאָך אַז אַ לויה. מיט בלומען־ביקעס און מיט קרענץ באַגלייט מען דאָך אַ נסטר... זיין טרויעריק פנים שטייענדיק אויף אַ פוי פיטסס פאר זיין בלומען־ווייזל. האָט אויך געטראַכט דעם אויגדרוק פון אַ טלוות: אַז שטיים פאר אַ באַר אַ קרבן, אַז אויסגעקלינגענער פון די אַלע דאָס שטיין דאָ שטיל אויס בי לייגן אויפן קעגיגלעכן קבר. דאָס ביזעלע נאָפּן דער באַפעל...

מען איז נעטעפנען שטיל אין נעקיקס אויפן גרייזן „לאַנדאָן האָספיטאַל" דיגער. אַבער די רגעים בין עס שאָס דאָס גדזיקעס, עפּעס זיי די וויזנערס האַלטן אויך שטיל נעקוקן און שטיין נעגליגן.

אויפן בריינען פאַרקעלדיגע אונטערן נאָס. אויפן די בריינען שטילע טראָר טאַרן. האָט דאָס נעגען פון די באַטעס. אַטעמבאָס און קאַרס. אויסגעגען ווי דיי וואָלען נאָר פלינקער נעגאַנגען; די יאָגן זיך אַבאַקאַנען אין צייט. נישט אַז דאָס קיין „שטאַר" און דער דערוואַרטעטער שבטיקער בטחון שטילקייט — נעפעלס פאַרן אַז אַז דיגן־נעטלער. שטעלן זיך אַפּ ביי די טראָטואַרן אַבער קיינער שטיינט נישט אויס. קיינער שטיינט נישט אויף.

שוין שטיים דער גרייזער וויזער אויף די 11 די מענטשן דאָרן אַנגעגרייזלט, מען נעמט אַראָפּ די הויטלעך, מען הערט אַ קלאַפּ אַנגעגרייזלט דער קיר — די דער קרעמער שאָטל קיר דאָך האַלט אויפן אויגן אַרויסגעגעבן נעקאָכן! — די אַנטערהאַנדלער האָבן מיט אַנדערן אויפן אַרויסגעגעבן נעקאָכן — — —

טריינט פון יידיש לשון, לאנדאן, ענגלאנד

פארזיצער: פרוי פיטל — פארזאמלונג: א. ל. שטיינבוך

א וואָרט קאָנגערס

עפּעל רעקאָמענדירט אין נעמען פון כאַוויטנס יסראַל־אַרגיסס אין ליטעראַר און דער יידישן פאַנטרילונג פאַר יונגס אין „קול יסראַל"

אליהו גאלדענבערג

שבת דעם 22־טן מערץ, אום 7.30 אוהנס

אין דער עאינבי האל, קאַמבערוועל סטריט א.ב.

פראָגע באַגלייטונג: יואל ווילבערבערג.

„טריינט פון יידיש לשון", ליטעראַר פון „לשון און לעבן", אין אַלע ליטעראַרישן און יידישן וועלט, נעמען אויס דעם אויגן אַז הערן אין זען אַ גרויסן קונסטלער, דער יסראַל קאַנטרל אין לאַנדאָן, מר. מרדכי גאַלדענבערג, דעם פאַרטעפלן דעם קונסטלער פון קול און באַנדער האָל.

אַ וויכטיקע יידיש

אין דער וועגן קנאַל האָט זיך נעטרעפן אַז אויטאָר קאַמבעטן אין „טריינט פון יידיש לשון", אין העלפן עס נייען אויף: טריינט שלמה לקמאָל אלס פאַרזיצער, אַבראַהאַם כאַטיעע אלס סעקרעטאַר, קאַסיערער: אַרטעט מיינגער בלאַט, אַנדרעע קאַסטעלאַנסקי־שאַלידער ווינען: שטאַרן מעריסס, מעטה אַרשבינאַ־לאַשע בעילי און אַנדערע.

דער פיינטער אַרטיסטיש דעם יין אַ ווייטער ליטעראַרישער נאָכמittאָג תהילים מאַנטיק, דעם 22־טן מאַרץ. 4 אויטאָר נאָכמittאָג. מיט דער באַ־עייליקונג פון אליהו גאָלדענבערג, א. ל. שטיינבוך, מעטה קיטאַר און אַנדערע, אין דער גרויסער האָל פון דער ווינ סטריט אַרט. פאַראַ. ה.ל.

דער אַרטיסטישער פון דער וועגן פון דער וועגן אַנדערן דעם פאַרבאַנדן דעם דיזעס פון „טריינט פון יידיש לשון", לאַנדאָן־ווייטשעפל.

דעם פאַרטיין אויף דעם קרעמען אַרטיסטיש דעם פון ג. ל. שיין.

אין אַלע מיינונג אַנטראַקטס אין נעלטשיטונגס נעמען מיר זיך אַן וועגן אויפן אַרטיקל פון אונזער מעקרעטאַר,

A. RUBIN, 17 Pepper Road, Enfield, Middlesex

בתוך הערב דאָס צייטונג־קאָפּ! דער מערקער אויגבליק הגיע שטעלט זיך
דאַסטיס אַז. אין דער רגע! די שטילשטייגעריקע מעגלעכקייט לאָזן די קעפּ אַרויף
— עפּעס דאָרט זיי נאָר דיקע אויגן אין בלעט אין צייטונג און צרבאַרקיים בייגן זיי
דערקאָר דיקע אַנגעלויפנע קעפּ — —

עס רוש אַ טיפרלעכע שטילקייט אויף דער תמיד אַזוי דאַנגעדיקער און
רוישנדיקער גאַס. אַז צרבאַסקיים אויבער אַלע פנים. דער גאַנצער אָרום אין
שטיל, אַ נערעסטעדיקע שטילקייט. אַ יראת הכבוד — דאָס טאָלק איז זיך נער
קרייז! עס בלייבט הנדיר דאָס זעלבע! עס דאָס נייטיק געזאָלבטקייט. דער־
הייבטקייט. הנבערס אויבער זיך — אייגנס פון זיך דערזיכן אויבער אַלץ! עס
דאָס נייטיק. אַפנים. צו דאָס הנבנס אַלגעמיין צו קענען לייגן אַפּ ביינע טיפ.
אַלץ אויס אַפּגעקוט. דאָס טרעסטן כבודיקלעכס דאָס אין נאָר טעגלעך.

* * *

נעזאָלטיק אין אַ לויפנדיקע אַרבעטקאַנץ אַ פאַראַרט אויסטייטיג פון עטלעך, אין
דעלבער די קרעכץ. די מלחמה. די הנבנע אויסגעריק. דו אַלץ דאָגנען אין נייטיק
טרעם לאָזן אין פון דער נאָרער דעלט באַטיליקן זיך אין אין אַר, דו רעפּעטער
ביעם בוזן נעגאַכט הנדן כנע בעטריער. כוי אַפּגעדיגן יעדע בערבאַנאַלע
קליינקייט און יעדן אויסגעקבענען רעזולט אַפּראָדיראַט. דו דעלאָנאַנט
נייטיק און קליין הנדן אויסגעטעלט. דו די נאָלדאַנט. אין דיי אין קריג.

אַבער דזנדערלעכער אין עס נעמען צו דאָס אויף דער פאַרעטער נאַס. דו
אַנגלאַנענע טרעסטן. דו אויסגעדיקע פאַרטיים אויסגעטיפט אין כלי
קיליי דאָגן און קאָלדן אַבערלעכע אַנטסיקעדיג דאָס נעפיל פון טראַדיציע.
אַפּגעגעבן כבוד אַ נעטאַרבעגעס קעגיג — אַז יעדער בערבאַנאַלע און אַפּראַד
הנדס פאַרגלייכנדיג דער האַבערדיקער טיפל אין אַ רגע פון הייליקער שטיל־
קייט. פון דאַרעטעדיקער מנוחה.

נאָר בייז דאָס קוין

דער נאָפּל דרייזן הנעגס פונדער אויר און טיכע.
די קר דאָלט אַס אויף דיגע דיקע נעזאַנגען;
און אַזעס הערען בייגעגס עס פרעמד און דיגע
אַ נאָנטער דאָלט אויף אייגיק אַנטקעגנגעגן.

פאַר דיין בעגעגעגן די קרעכער אַנדיס פון „סטלי.
„נאָר בייז דאָס קוין אייגטרעדיק די דעגען!
ער דערשלאָפן זיך קיים צו. אַרייגעגעגן.
און דיגע אויגן טייט־גלאָגן יאָלען נעקליגעגן.

אַס צו טייגעגן. אַפנים. דאָגנער דאָס נעזאָגן:
„אויר דעגס קראַנק אויגן דעלבן יאָס דער קעגיג“—
צודיקייגעדיק צום בעגס. עטייכלען דיגע ליאָן;
אַטלי צום טיגס קאַן בעגס בעגן אַנגעקרעגעגיק — —

די קס דאָגנערס אַס דיין אויסגעריגן מיל!
אין קס דער נעפל פון דרייזן. דערס אַס אויבל!
בייס פרייזיקן דעגיזאָגג פון די שליקעגער
„נאָר בייז דאָס קוין דערס פון דיין טייגס מונקל שטיבל.
— — — — — — — — — —

טייליגעגע ליילעכער. נאָפּנע פעטריסטע.
עס דאָס דער דרייזן אויבער דיין קאָפּ געגאַנגען.
דאָרע טייסטן נאָפּלען און דער טרעסטער.
לעגען טראָפּ אויגדייגן. די חיין דערלאָנגען.

ש. טענענבוים

די ליאַלקע

דייגס בייגאָס. פאַרגייק און פאַנגיי. דאָס אַך נעזען אַ טיידל אַזוי ווי
פון בליגן אַלבאַסטער אויסגעגעגס. אַזאַ דינג. אַזאַ אייגעלע שניעגעגיי—דאָס
דער נאָפּנדיס אַ נאָלדענע קעגסטעריק. די אין אַפּער אויגס פון אַ נאָלעגיי. נאָך
נאָס פון פאַרבן. אַ נאָלער יאָנס דיך נאָך אויר דונדר אַ דאָלבער דעלבן. די פעלס
אויס און דיין טיכטער נאָלעגיי. עפּעס דאָס די אַזוי דיי אַ נאָלדענער און שפּעגער
נאָבטיקע שטענדן פון טייער בעגאָגס. פון נאָלד דאָס פר די — דיין אויבעל —
אויסגעגאָגס. אַטגליבלעך אויגל. אַטגליטלעך דיך. אַך דייס נייגס דיי אַזוי
דייגס אַ נאָס די באַגעגן. פר דאָגס די עגבערגן. אַ קרעס דאָס אויר ליידן נאָס. אַזאַ
דאָס פעגער אַלעגעגבערג. דער דייגער קרייסטעגעלער. און דיין בוך פון קע־
דער טייגלער באַגעגן. עפּעס יאָפּאַביגס אויס און אויר. פון עפּעס כיגעגיגס
נעגייגס. פון כיגעגיגן פאַרגעלי. פון דאָגיקערדיקע דייגס פון אַ אויגיאָגער
אייגעגס. עפּעס אויס די אַ קליינע. נאָפּלייגעגע. אַפּאַראַגעגע. פעלעכע דאָגן
דאָגן די פון אַנטפּייקעגע אויסגעגבראָגס. די עגעגעגע פרייגן דעגן אויס דעגס
לעך און פאַרלייך פון דער בעגאָגער און דער נאָלדענער ליאָלעגע. און די
שייגס. אַ ליאָלעגע אַפּעגעס פרייגעגס. די אין די אַ קליינע נאָלדענע פונדע פון אַ
גאַרטער. גרעסטער פרייגעגס. אויך פאַרגין דיך אַפּעגס נייגס אויך אויר אַז
קיגס. אַפּער פונדע אויר אויר פרייגע אויגן ווי. נאָבער שאַרגס דאָס נאָלדענעס קינד
פרייגע בליגן. די אין דיי אַ טעגיקל אויגל אַפּרעגליין. אויף אַפּרעגליינע פיגלער
אויסגעגאָגס פון אַ פרייגעס פאַלגע. און נאָבער פון בין יאָרע — דיי קעגס
אַזאַ אויגל קינד אַזעגר! די עגעגס דיך אויסגעגרייגן אויגע אויגן. דייל די דייגס
אַז אַלע בעגעגן אויר. עגעגס! אַזעגר אין די אַ קליינער נאָלדענער בוגאַ. פון כיגע
אַז פון עגאָלדענע — אַז נאָר דיך אַראָפּגעגעבן פון אַ טייראָפּעגעלע. דיך
אַנגעגעגס כיגס דער פרייגעגס און אין אַנגעלאָפן פון דער טייראָפּעגאַרטע!

פי דיי. דיך נעגעגס אַ יידישער אַפּעגס אייגן אין דיין זכרון. די ביגעגס בייגן דאָס
אַר שייגעגס דיך. פון דעגס דיירלעגס לעבן נעגעגס אַר דיך אַרגיס און נאָר
שייגעגס דיך אויף אַזאַ אַזעגן ווי די דאָלעגס נעגיגס אַן אויסגעגעגאָגעגס.

די באַרטסע שיינקייטן

אַך געדענק די טרילער פון פולאָר. און הנעמי פלעגן די אַרומגיין באַר־פונקט אויבנפון די נאָזן. און די פאַרבן פלעגן די יך באַדייטן די געמיטלעכסטע שיינקייטן. תּפילנע ייִדישע קינדער. אַזוי זיינען אַלע די אַרטאָלוקסישע שטעטל־אינוואָנער באַרטסע די נאָרעלן פון באַרטאָפּ. טיט נאָלדענע בעט אַז טיט בלייַך אויגן. די רעגנבאָגן־קינסטלער פלעגן די דערזען בייזיקן די געמיינ־טע נאָזן נאָזן און רויט. פלאָרענץ, נעפאָל, אַז דערין אַרומגיין פון באַר־ווייסערינג.

אַך געדענק אין סיטאַרנע און פולאָר. אַך בין נעגאַנגען אַ באַרטאָר־טער אויבער די קעטיילנטע אַליין. אַך האָב געטראָגן מיר אַזוי טאָן שייבאָ אַן אַ קיין ליד. די סיגל האָבן נעמענען די אַן אַ קאַסטיסער אַפּאַרט. די בלומען ווינען נעמען נרים מיי די פלאַסטן. אַך האָב נעזוכט אַן דער וועלט פון אַב־סטראַקטיע אַ ליד־נעמען. אַן דאָ פלעגלינג דערשיינען דאָס טיזל עמעס אַ באַר־טיטן. אַרעמ נאַקעטן. נאָלדענע טיט טרעטן דייך אַרום פלעגנען. טעמביגן דאַנד. אַן אַזוי דיי די ביים. דאָכט דך מיר אַז עס ביים אַ קליינע נעטן אַרום דער שיליקער קרד. דאָן די ביים אַזעק, דאָן די דערים פאַרשווונדן. די אַרך נאָך די טרים דאָס אַרעמ דוילינע טיט דאָבן נעטאָכט אַרום דאָנד. די דאָס ביים די אַרך בייג דך אַרעמ אַן עס בייבנס פון אַרעמ טיט. אַך עס די טיט די טיט טרעטן. אַז דער נאָלדענער שיינקייט אַליין דאָס אַרך ביים נעזאָגט דך אַז דערגעמענען־ און דאָ דו דו אַז בעטיטענען. אַן דער אַרעמ נעזאָגט דאָס דער אַרעמ פון דער אַרעמ אַן אַ פאַרטזוויקייט.

אַך דאָס אַזעגעמאַכט די אויגן אַן בלינדערהייט אַ פאַרלייבטער אַן דער שיינקייט. בין אַרך איר נאַכגעגאַנגען—

אַנטעדעק שטענדליכע שיינקייט דיינען אויסגעזאָגטן באַרטס אַן די דיינען נעמען אַזוי פאַרלאַנגט שיין—

דער דאָקטאָר און די שיינע דאַמע

עס אַז טיר נעבליבן אַן זכרון אַ נאָלדענע דאָס אַרך דאָס נעזען אַלע קליין ייִנגל. קיאָס נעזייטן „די פּאַטראָנע", אַ דאָקטאָר פאַרגיידן אַ טרוי... פאַר דאָס ביסט די שיינקייט פון דאָס טרוי־גוט, פאַר אַז פאַרגעזען טיט דער פּאַטראָנע. דיין קאַלט. עטאַרף טעטער באַרעדנס דיך פריינען אַרעמ. אַרעמיקס אַן לאַבריינס פון אַזוי בלומענדיק אַליין. דער דאָקטאָר אַז קאַנעטעריס טיט אַזן פאַרטאָ פון אַזוי קעטאָר.

אַבער אַזעגן פּאַטראָנע־טיט לינס אַ דונקעלשיינע טרוי. אַך נעדענק אַזוי אַלעגן קעטאָר. ביז אַזס בעקע טונס טיט טריינען אַרעמ שיינע טיט. דער דאָס דאָס נעזאָגן די טעגעס. אַז נעזען פאַרלינס. אַן דער פרוים באַרלאַנגער פאַרט. אַפילו אַזוי אַזי טכטיקייטן טגים אַז פאַרגאָ אַ טמייכל. די דאָר אַרעמ דיינען די אַ נאָלדענפאַרבן אַרעמ אַזעגן בעטס. אַזוי דיי די זון דאָס נאָר נעזונען אַן אַרעמ אַזי דייך נאָלד פרוים... די שלאָסן אַנטער עטער. די

עטערפאַלנע שיינקייט. דונקעלן נעטעטער ליכט אַריין די זון. אַפּאַן ליכט אַזאָן אַזוי דער פרוים נעטאַטעט בריסט. אַזי אַזעך לאַנג. ווילבערינג פרעמס... אַזי אַזי אַזעדאָן נעפאַרטען בייד—

שיין אַ מך יאָרן דערינען. נאָר אַן זכרון אַז נעבליבן די טאָלעריי אַן אַך נאַכגעגאַנגען שיידער אַן שיינקייט. אַך פלעג פרוים טיטן די בלעטער פונם פלעגן שטיינאָל. דו די טאָלעריי פלעגן שטראָלן טיט דער שיינקייט פון אַ פרוי. בעטעט דער דאָקטאָר אַפּגעזעגן אַזי—

פון דער טעלה אַז נאָס פלעגט באַטרעפן פון טאָלענטע דער פרעמדער: נאָס. הגלוי דאָס דאָקטאָר אַז דאָטטיגן די דערלעגט פרוי פון טיט. נאָך אַז די אַפּגעזאָגט קאָל דיין נעלונגען. קאָל די פרוי נעגעגן דערן אַן דיך אויסגעזען פון בעט אַ טטראָלנדיק. אַ נעזעגט. נאָס פלעגטיקער. אַך דאָנק דיר—

די צייט קרב אַן אַטראַציע

אַך פלעג דאָן אַ. קרב אַן אַטראַציע. יעדע טטנדע דאָס פאַר אַזס נע־ציילט. פאַר פלעגט דיך נעזיין אַז דער אַטראַציע אַזי דיי אַז אַ דייטע רייזע. פאַר דאָס אַלץ פאַרפאַסט. דאָס פלעג דאָכן אַרעטסדיס. דאָס טייס נעזאָס דיין צוזאַט. דאָס נעטאַכט אַרעטנע אַן דיין לעבן. דאָס נעזאָלטיק טיל אַפּגעטען אַן אַ טרעפער צייט. דאָס טיס פלעגטן נעטרעפן אַן דיך נעזעגנט. דאָס אַרעטאַר־אַזריקס דיינע טריטען אַן דאָלעריין.

אַך האָב אַ מך נעזען אַן נעלעזען די אַזי נעפאַלן די אַזי אַטראַציע. דאָן פאַרגעזען אַן אַטראַציע. דאָן פאַרגעזען דאָלען טיט אַזס פרוים אַן נעטרעטנע נעפאַרבנע אַן דייער לעבן. דאָלען אַרעטנעפעלס נעזאָגן נעזאָלעטיקע דאָלען אַן נעזאָר־טיקייט. דער פאַרגעזען דאָלען קיין ביים נישט פאַר קיין שנאה. ביזיקס אַן אַרעטיקע. פאַרגעזאָר דאָלען נישט נעזען קיין ביים פאַר קיין שנאה. ביזיקס אַן אַרעטיקע. פאַרגעזאָר לעבן בעזונט דאָלען נעזען דייער.

אַס דייגן פאַראַן פאַרגעזען דאָס לעבן דייער נאָכן לעבן אַזי דיי די דאָלען דיך אַנטריינען אַז אַ דייטער דייטע. אַזס טיס—

אַן דיין וווינונג

די קוטסס אַזיס. דיכטער. אַן דיין פאַרגעזען ביטער. די דאָס דייגן נאָר קעטע אַן אַזטעע. אַס נעטס דיך אַרום אַ טרוס אַ טרוס דיין טרוריק לעבן. אַבער באַלד דערטאַנטס דיך: נישט אַריינגעזאָלן אַן דאָס. די ביזס אַ פאַלאָס דאָס שלאָסס אַזיס אויסרעגס בעטל. די ביגער אַטייגן טריס פאַר דיר אַזס אַזס אַזי דיר. די פאַנטטייגן לינ טריס פאַר דיר אַבערעגערינען אַז דערס. דער דאָס טייס נייס כדי אַזיפצוכען די דייטע קאַנט. דאָס פעגעטער — די אַטראָלן אַן נאָר דאָס קאָלן דיך אַנדיין. די נייס אַז דער שלאָסס אַן לעבן. אַז דער פלאַטס אַן נישט. די ביזס אַ פאַלאָס אַן דיין טיטע אַז אַז קעטס. דאָס לעבן אַז פאַר דיר דאָרס אַן קעטיק. אַבער דיך דאָס נאָס אַזעטעגעפעלס אַזיס פאַסטן. די אַ נביא. די טאָרס דיין טיטע נישט פאַראַן. טייער אַן דייליק דאַרף דיין אַז דיר דיין דערס.

אברהם סנחס ציקערט (אויסטראַליע)

וואָס קלאַנגסט נאָר

(נאָר שטילן)

וואָס קלאַנגסט נאָר ? —
דו מיינסט מאַז פרעמדע ווי אַליין ? ?
באַנעם דאָס אַלץ
פון הבלים תּהילות־ווי נאָרן.

שאַלטס הויכן נאָר.
די וועלט וואָס אויבן אַליינן יוגן !
טרעף אויס דיין אַלץ
מיט שטומען ביטן אויף דיין אַלץ.

מאַז נאָם דער נאָר —
און דו — דיין קנעכטשאַפט־ווינטס טיר אויס ! — — —
מיט אייגן שטאָר
רעדוואַרט אַן אמת און דיין הויז.

וואָס הערסטו נאָר ? — —
דו ווייסט. מיקומס קיקער נים אַז ווי — — —
שטיי אויף און טאַנץ
דיין מידן קאָפּ אַז אויף דיין טיר.

וואָס דיין דיין שטר.
דיין קאָפּ באַטרוגט און שפּיצן־זון,
און שטילער אַלץ
וואָס מיינ הייליגט־וואָס הערסט.
— — — — — — — — —

מאַז נאָם דער נאָר !
מיט אַן לעבן — אַלץ אויז ווי !
נאָר שטילער אַלץ
מיט ווי אַזוי נאָם אַליין.

אַנאַנסיס און דאָס איינציקן יידישן שטרנאַל אין ענגלאַנד

בלעטלעך פון מיין שאַנבייער טאַגבוך

(המשך)

שאַנבי. פרייטאָג דעם 2.10.1942.

אויך לייגן לעצטנס מאַר 3—4 אַלע נעטלעך טיר אַ סך מאַר. די בעת מיין אין אַן אַרבעט. די חברותא דינגט זיך אויך אויף אַרבעט באַנץ קלאָר, אָבער אויך זיי אַרבעט אויף אַ סך קלאָרער דינגט מעלות. און די זיכנען באַנץ פיל די דאָזיקע מעלות.

פריטאָג קומט אַלע אַ מיר. בייטאָג שרייבט אַלע לייגט אַן אַרבעט (אַ חוץ דאָס אַלע מיל דזיקע שטילן מיט הערטלעך) און דרייט מאַרטאָג אַלע קלאָר (אַ יאָר דאָס מעלט ביי אונז אַזוי מיינסטן).

רעדוקינגן לייגן אויך אויף דיטל מען קאָן דאָ באַקומען הערלאַלן. אַלע רעדט אַרעקלער טיל, פלאַנטערט נאָר מאַר, קלינגלט דיך. יאָנט דיך דיי אַן עקסאַרגט. דאָס אַלעלט דיך נישט אַז ביי קיין שום מעגליך. אָבער אַלע דאָס אַזטאַכל. דער דאָזיקער ייד, אַן אַלע קאָן דאָס אַלעטייס אויסדרייקן. אַלע מיט אַזטאַכל אַ בליק אַליין און שרייבער בין דאָס אַן מעקן בין אַז דער אַזייבער איין.

דאָן רעדוקין דאָלט מאַרטאָגס דינגט נרייטאָן מעלות. אַן דינגט נרייטאָן חברותא. דאָלט מיר אַן אַזאַ נאָרין נטראַט דאָס אַזאַן נרייטאָן קרייטקער.

דאָגן מיר דאָך אָבער בכלל קיין מזל נישט. אַן בערט אַז קרייטיק.

שאַנבי. 23.10.1943.

מ. דערטאָגס מיר: אַן דיילנג. דאָן מיר דאָגן דערשאַרט דאָס אַזאַ אַזאַ אויטאָן אַן נאָר אַזאַ אַזאַ דאָס בייטאָטיק־אַרבעטלעך אַן בעלעטריסטן. דאָס אויך נאָר דאָס נעזאָגט! דאָן אַזאַ אַזאַ אַ אַזאַ אַ קרייטל. די אַן אַ קלאָרער. אַן די נאָכנאָן דעלט דאָל אַרבעטנעמען דערן אַן תּלמיד. די אַ רייכער אַזייק אַזאַ. דאָלט אויך דיך נישט נעזען באַרטראַכט אויף קיין אַן מיינונג.

יאָ, אויך דערטאָן מיר, אויך דאָך מאַטאָ אַזאַ נעזאָגט אַן אַזאַ נעטלעלט. די דאָזיקע דערטאָגטע אַזטלעכע דערטאָר דאָגן אַן מיר אויסנעזאָגט די אַזטאַטע אַן דיילנג. מאַרא קוידער עס אַז נעזען! מאַרא מאַרטאָליגע אַן!

שאַנבי. 1.11.1943.

אויך אַזייב אַרטיקלען. אויך אַזייב מאַרטאָרען צו דער אויסגעבן "יידישע שרייבער". אויך אויבנדיגע אַן דאָס יידישע אַרטיקלען אַן יידישע ביכער מאַר דער בייטאָן אַן מאַרן מאַרלאָן — אָבער אַזאַ אַזאַ אַזאַ די קונסטלעכע אַזעמען. כ'דאָך באַקומען בעגעטיקן אַן מיינטיקן אַן מיינטיקן אַן דיך אַזייטיק אַן ניי, נעקלערט. אָבער קאָן מען אויבנדיגען אַזאַ אַן אַזאַ מאַר דער בייטאָן. אַזאַ אַ בוך דאָרט —אַ נעטטיקער מאַן! די לאָזט אַן דיך אַזייטיק בוך אַן אַזאַ נאַרנטל מאַר שאַנבי. מ' דאָרט אַזאַ נישט קאָנען אויבנדיגען.— יידישע קולטורי לאָזט קאָן די מאַרטאָרען כלוי אַן דער מאַרט אַן קונסטלעכער אַזעמען.

אב״ן בעדין 1943.

אַ הינגער ייד הערט זיך צו מיר מיט אַ טראָגן!

— אַך יאָ. — דאָנט אַז מיר דער ייד צוקערטאָר. — אַז אויר דענט אַן אַנדער ליטעראַטור. — אָבער אויך כּלל אויך נישט נעמען חיים דערפון. מיין מאַנדער בעטאַנדלונג אין דערשטן — צוקערטאָר! — אין באַקאַנט. אין פרעגט אויך אויך! נו, אויר נים אַרויס פרעגן. שלום עליכם. אַמאָל, אָבער מאַרוואָס נים אויר נישט אַרויס אויך די עלטערע מיידען, באַרימטע שרייבער!

(הערט דאָס עס אַנדערש! — מיט מיר דאָרטן קאָם דאָרך אַ טראָגן.

— מאַרוואָס נים אויר נישט אַרויס שיקעלעכן. אויר חיים דאָך — קאָמן. עטער בלאַסטיגן! דאָקטר. די דאָזן נישט מאַדיגן!

אַ ייד. דאָס דאָס דיר צונעהערט אַז דער קאָרא. דאָס דיך אויך אייגנע נישט:

— אין מאַמע!

אין אַ—ן אַרט באַקאַנט: — אַרט מאַמע. אַמבת ציון״. דאָס! נעמען אַ יונ־נערטאַנטשיקל. נעכאַמט זיך לייענען „אַמבת ציון״! אָבער מאַלאַנטסקינען דאָס אויר אַרבעטרעלייענען! „התעדה בודבי הדתים״, „קבוצת תנור״.

— אַי, אַי, אַי! — דאָס דער צוויטער זיך דערטאָנט מיט מחיקות! — נעמען אַמאָל דאָס אַז לייענען! „הטליף״, „הצפירה״. חיינט אין נאַרנישט!

— אַזוי, — נים זיך אַ כּאַפּ אַ—ן. כדי אַרויסגעזיין. אַז אַר אין אין לי־טעראַטור נישט אַבי דער. — „הטליף״, „הצפירה״ — אַ מקנטש נים אַרום אַ אַמאָר בעגעניש״. הצפירה אין נעמען אין דערשט. „הטליף״ אין פעטערבורג. — אין ביי אַרום אַלץ אויגה.

דיזער יידן דענען אַנטלאָפן נעמען. מיט נ״ה־לא יאָר צוריק. אין אַרום באַמכלים זיך די אַלץ אין אַמאָל. אָבער אין אַנדרי דערבאַנדענען אין אַ אַמאָר טאַנצייער ליגט די בעגלעכאַפט נאָר „קאַמנס״. די אַרבעטיקע דערבאַנען זיך אַזוי אַזעלן נישט.—

טאַמבוי. ב״ן נאָמ. 1943.

מין טרעפן מיר אַמאָל: „די אַזוי קאָנען איר אין אַזאַ צייט אַזוי טיל שרייבן חיינען ליטעראַטור אין שרייבער די אַמאָל ליגט אין דער טראָגן קאַמאָ. אָמאָל באַקאַנטערהונג. אָבער מערסטנטייל — אַ חוד: אַמאָר טאַרוט אַר נישט אַזוי צייט!

אָבער די וועלט טרעפנער מאַלט נאָר נישט אין אַן טרעפן זיך נאָר אַזאַ אַזוי דיינע קאַלענן: „די אַזוי קאָנען מיר אין אַזאַ צייט אַזוי דען אין באַרן! טאַרוין אין קאָרען! יאָנען זיך נאָר די ביליקסטע נעכטן! ביין דען די נאַרישטע פעלונען!

דאָס מאַלט די נאַרישטע אין אַן אַר טרעפן. דאָס אין נאָר די אַזוי וועלטסטאַר־טענטלעכן. אַז דען אין טרעפן אין דאָס. דאָלען די בעגען נעמען אַז אין טאַמאָ...

קאַנטאָר, אב״ן יולי. 1944.

עס נים בעם טון, די וועלט דאָס קיים־קיים באַזען אויסגעטיידן די אַזוי־רטסע קעמפטאַמאָס אין דער נעשיכטע — די דיטלער־קנעכטשאַפט. אַי דאָס די כאַמאָס דיטן זיי אַז אַזאַרוטנדן די בים נים נים צוריקגעקומען אַריטים! אַי דעם ד׳. — די שיינע הענטאַמיס. מיין אַך. —נישט בעטאַן דאָס מלחמה׳ ד׳ דאָס אין בעטנען אַזדיק דאָס שלום־בוד אויף דאָס זעלבן בלעטל. אויף דעלבן ד׳ דאָס אַן בעג

פרשה נמרוד

(נמרוד נבור ציד . . . בראשית י"ז)

אויסן קברילאָן קבר פון פון
רבין — אַ מעבת.

פונדעם סטרעפלן טרונעק
און מיין רבינס בארד . . .
קומט אויך דעם המון
און אויך ליינן דאָרט!
נמרוד אויס אַ יעגער.
נמרוד אויס אַ שלעגער!
נמרוד אויס אַזעלכער
וואָס עס שטייט אין קאָרט.

נאָכבאַן טונט אין דרייסן
יאָגט זיך נאָכן הייסן.
אַפאַר אַ יחס אַ ברייטן
האָט עס דען אַ זיך?
זאָג אַליין. מיין קינד! . . .
קוישטשט זיך רבינס שטעקן —
נעל. זיי הערצאַנטביין!
וואָס מען אויס קען הערן?
טרעפט זיך נאָר אַליין.
יאָגט זיך נאָר די בעהן
און דעם טייטן אַליין . . .
שויער מען דעם אַז קלערן.
שויער עס אַז מאַרשערן — — —

און דער רבי. רעמיק.
קראָצט זיך אין דער באָרד:
אַזאַ מין פוסט'אין'פאַסטיק
אין גרייס בעטן אַ מאָרד.
חייל די בלוט דינע הייסע.
פונקלט דעם פאַרשטאַנד. —
אַפילו אויסן קייסער.
טיער אויסטרינען זיין האַנד . . .

דער רבי אין פאַרלעגטער.
דער קאַנטעק — אין נאָך יונג.

זיי „לאָקטן" די פאַרגעלטע
טיפ פאַר מיר אַ שטרונג.
מיר דוקע נעפעלט מיר.
אַזאַ דער חילדער יונג.
פריי מין אַלץ יאָגן.
זיי אין תמים שטייט.
ביזאָלט אים נאָכגעטראָגן.
אויפעטום באַליבט.

נאָר דער רבי. בעדרעט.
קוקט מיך אַן באַטייט
אין זיין פרעמדע האַרעט!
נמרוד. ניסט קיין ליינ.
ניסט קיין תפילין ליינ.
(וואָס זיי רייד טיט שטראָף!)
פר פאַרמאַכט די אויגן
אַז קריאת שמע פאַרן שלאָף . . .
האָקמט אַ יונג. אַ חילדער.
וואָקמט אַליין מיין קינד.
חילטער מאַכן מילדער
זיינע נרויסע הינד! — — —

רבינס באָרד פאַרשלינגן . . .
קרעכץ נעמען . . . אויבן הין!
נרייט אויך אויס די אויגן
און דעם חילדער בין,
שרייען דיינע הערצער.
שרייען דיינע שרייט.
אויך, אַז הייסע קרעכצער
דאָך אויבן פאַרגעסיט.
נעמען דעם רבינס שרייט
פון די בריקען שרייט.
הין בערדעלע. הין קרעכץ
דאָס דאָקטער זיי אין דער שיף . . .

דרייט זיך שטעלער אין נראָזיגער. דער אייגטער — לאָנגראָבער אין אונגע.
לומפּערטער. אַבער דאָס אין עס. קומען צו אַ טיף. אַז אין אויסטיר אין נאָרגים
טעגלעך — דאָכט זיך מען אין אַנגעקומען צו אַ באַטאַרטמען פונקט אין אַט אין
מען מיין בים קאָנטעגלען. — חיל דער דער דרייט זיך.

אין דאָס נוזעך? אין דאָס טראָגים?

דאָס אין זי דאָס לעבן — אַמאָל נוזעך. אַמאָל טראָגים. אין אַמאָל — בנ־
ען דורך די אויגן מון אַ געבענטשטן ווינטער — דערזעהן. אין דאָס באַקומס
אַרץ אַ זיך.

אין דאָס אין לייטערבאַר — אין אַלץ אויך געטרייבנע אין נישט־גע־
טרייבנע פאָרמען.

(ווינען אויגוסט. 1944.

געלייענע הייגע „קרוים הומאָר" מון שלום אַש (אין דייטש) אין יאָהאַנ דאָ־
פאַרטאַגען שטיק „דער אויפגעגאַנג צוליבן בחיל פרעמאָן" (אין רוסיש). ביינע ביכער
באַהאַנדלען שטיק „שטאָמ". אויך קאָן ניסט דאָכן. אַז דאָסטערגאַנג דאָרף
נוך באַפרייטיקט פון אונגאַנג. אַבער זי זיך עס הייבט זיך אויף אויבער אַנדע
בון. הין ניסט זיין דעטאַליר'באַלעגטעטיגע פעטאַפיק. דאָלט עס בבלל ניסט
פעגלעך נעמען אַז לייגען. זי אַנגעבאַלטן אַש באַטאַרלוס מיטש דאָגעגנס.
זי טעלאַדראָגאַטיש עס אין די קלינאָקס'טעגען אין טולטען אין די קנע־
טעגען מון דערהלעס קדוש הומס. מקר זי אַז טעלאַדראָגאַטיש'קיש (מון באַלד־
אַ'ין טעטעגבער. 1944.

טאַראָן אַזוי טאַרען מעגען; דער פרעמדער טאַרען — די נרייסע מער־
הייס — פאַרזאָנדלען דאָס אַלגעמיינע אין פעריזנלעכע, דער אַזייגער טאַרע
—די קליינע מינדערהייס — פאַרזאָנדלען דאָס פעריזנלעכע אין אַלגעמיינעס.

אין עס אין קאָמיש צו הערן. זי זי אויסיגער מעגן אַלגעמיינעס שרייבן
קענען די אַזייגע אין דערען די אַזאַר; פעריזנלעכע דאָרזון! די באַרייבן
נאָרגים. אַז אויבערלעבנדיק אַ פעריזנלעכע קולה. קאָרן זיי יענע מון
שטאַנדאַרטעס. מון אַבאַזלוטער נערעכטיקייט. אַלס קולה בבלל. אַבסטראַהיר־
דיק מון דך.

אין דאָרט קאָמיש צו הערן. זי זי — דאָכט די: — ווייזן נאָר דעגען
קולטעגע אַנטערגעגען. כדי דערבייי אַמעריקאַן דייער פעריזנלעך טעפעלע־

ע'ין טעפעטעבער. 1944.

„דעטאַנגי" אַלץ שטייגע גיים. פעזטערים. גבירים. דאָס אין דער חזנ־
דער! אין קאַבייער „דעטאַנגי" כדאָ ווען דאָך פעזטערים. גבירים אין — גיים.
הגם געטלעכע אין נאָך ניסט געטרעטע. יידיעע חילטערקייט!

אַפילו אַ נעטייער ק. אַ פוליטיקער פליס. דאָס דאָס דך נעטעטס אין
שאַבעי. דאָסגייק אויף הבנה דערען. באַטעטס אויך נעלט מון „דעטאַנגי"
אין מון אַרטעדיזאָגאַס אויך ווי „אַרטעדיזאָגאַס'ליים" עדיז דאָך אַז אויך מיטן
„דעטאַנגי".

דער דיכטער מון בענקשאפט

(חזנן ישראל פעטערזאהן «יי» און חזנדער)

ישראל פעטערזאהן נפטרים אויסגעלעזן צו די יונגע, חזן ראיה: פון אין
נישבעם און רייזנדיגע לעקסיקאן. הון רייזנדן הפן פרוסנגעבעלעם דעם לעבן
מיקפן. הפן פעטערזאהן נאך נישט נפטרים נפראפעסן אין לעסקאריעטער בר־
מצוה. פעטערזאהן איז מון די «פריי בחזנות», אינגער מון די יונגע פון־כחזנים.
די קאפעלינען מון יבנה לעסקי לעסקאריעטער פלעקפרעג און נפליצע. הפן הפבן
יך פון שין בעזיפנען און בפפרזכפנים אנהויך לעסקאריעטער.

זו ז בעכעם איז יונג. הפן אנרעפנג חכמים. יענעם פון, הפן פון מפנע
אנגעזיכן מיט יעכמנה. יאן לאנג איז פון נעזיכן פפרעכעם צו דער מיזע.
פפעכער הפן פון יך אויך פפרעכעם מיט דרעכפנדיגע. און הפן אנגעפירעם
מיי ביבליעפע דרעכעם; ז פרילאנג מון די דיי פלעם אנרעפנג — פאפ
דוד און שלמה. אבער, איז פון אויגע צו דער פרעגע און פריעכם דערציילענען.

אבער נישט יענען דער פרעגע מיינער חיל אויך רז רעדן. הפן איז ז קאר
פיטל בפני עצמו, אויך חיל בלויז מיינעם קטלעבע עזרות צו מין לעבעפער לי־
דער־זפנגלונג «יי» און חזנדער». הפן אויך הפב פיטפיעם אנגעגעלענען.

איך הפב מיר מין דרך: בפעם איך ז מי ביכל לידער. איז לויף איך אי־
בער דעם פעזרך גיך. זו איך הפלע פון מין בעם מיף פעזרך און עז נים מון ז צי
איף פרעם. איז ז מיגן, זו די לידער. אבער ז ליד. הפן מיך פפרעכעם
און אויב אמי. איז און דעם ביכעל פפרזן ז יש. הפן איז מין בפרזנגעם. אם
הפן איז נעפען מיגן ביכל «יי» און חזנדער», זו איך הפב עם אנגעגעלענען.
הפן יך בעד קרעם פפרגלעזם אבגעהיבן פון בעי. מן בראפעת. און איך הפב
עם נאכפפעל נעליעבט פפעכן די מיגן הפן «בראפעכן לעפעכן». הפן ביכל
הפן מיך נעפפעם.

בעיקר הפן מיך אויפגעגעבן מין ציקל «קנעזעיגן». די לידער דיינען דזרב־
נעגעגן בעם ז מיפפי בעגעגעפפעם נאר מין קנעזעיגן. אי בעגעם נאכן «נאר־
לידער» באלעבן. נאכן «פריפרלינג» מון מין פפעגן. נאר דער פפעגעם
בעפעיגת פעגעם בפרק. נאכן «קראנקען הפעגן און דינע שיר», אפילו נאכן לי־
מי הפם פפרעם בעם בעדעבע. «יי» און חזנדער» הרבע יך ז פם מעם «קנעזי־
דיינע» און בעדיפעם יך מעם די ציקלען «פפרעבי» און «רוזיי». אבער אויפעגעם
דיינע עם מעם הפרעגעגעם. מעם בעגעפפעם.

«מון יפרן אנגעם, יפרן אנגעם.
דיינע אויף מון הפרגן מיך מון בעגעפפעם
מון די בעגעיפפע מון מון בעגעפפעם מיך
אויף מעגעם נעפ־יפפר מון בעגעפפעם.

די אויגן אנגעקאכן —
צוויי שיפעלכן מיט גרוי,
די פראגען צופלאכן
און הייזיגע הייזהאר;
מין פליגעג אויגעגעזיכעם
דערזיכטעם יך אין הייגן — — —
אי. מאז ערב און צו מיטן
אז נאך הייגר הייגן . . .

נישבעם דער נחפער רבי:
פפרעליגן מיגן הייגם,
פפרעגעגן הפם מין לעבן,
הילדערס בייזע הייגם.
אפגעגעבעם דעם חזר
און פפרבראכעם די שפף,
ס'קלאנגען אין מיר כפזר:
נאם. פפרזכפן די שטראף! — — —

ערגעץ הייגם ז קנעגעם
אם דעם רבינס הייגם —
און מון רבינס הייגם —
פפרייגעם אויגעגעם בלויגם.
נאר נחרזר. שפפגעם אויגעגעם
מיט ז פעגער און דער הייגם . . .

(בעגעם המלגה, 1951.)

יוסף פעטרלשטיין (ישראל)

שאקאלן הייגען . . .

שאקאלן הייגען . . .
הייגען יקרעך נאכעם ביי מין רעגעלעם.
בעשלאגעגעם אויגעגעם בין־השמשות־געלעל.
הפם הייגען אמי און נאכעם אין שאקאלן! —
דערפאר אפשר הפם הייגר מרבי הערים בעשאגעגעם?
צי נאר, מיזל ביפפם מין שטיל בעלעם
און יאמער הייגן בעגעלאגעגעם.
און זז.
און הייגעגע העלן די אויגעגעם יך
מיט הייגר מרבים נעריגן?

שאקאלן הייגען . . .
און מיטעם מין בעגר פארגעגעם דעם בעגריק. —
הפם הפם מי אמי אויגם.
הערך מרבדיגע הזרזיק
און שטעגעם מערזרעגעם.
אויפגעשיגעם צו מיר מון הייגם
מין לעבען בעגיגעגיגם «קעם» — — —

— — — —

די תשמיש, קינאות גדול!
מיט הון, מיט עשק, מיט צרת און מיצר —
מיט די תיבה פונעם הויז!
אַז כ'האָב געטפּלט דיך אין זכרונות
די מעמעריס כ'בין דורך נאַכט
אין מיר אַזוי פון פרישע ווי מעמעס.
מיט אַ באַרג אונטער דאַך.
אַז כ'בין געקומען פון מיין — אַ פעמעס.

אַן כ'האָב געקיקט אַ הויז — אַ פעמעס.
אַן אַרבעטער אַז אים פון פרישע ווי מ

„אין נקמה אין, ווען מיקומס פ׳ וואַרט פ׳ נאַטיקע,
באַגעגענט אין עס. טאָרזאָן עס. פּרוּאַז עס לאַנד.
אין מיקומנ׳ מעלט מיך אויס פ׳ וואַרט פ׳ פאַטיקע.
בין אין נעטין עס ווייס בין אין זיי קראַנק.
ווייל ווייס יידישע נאָך נגליסטרס לידער.
ווייל אויך דאָך וואָרן יעדעס וואָרט פון יידישע.

אין אַזאַ שטיין קר מאַרן קנוד פון דער יידישער דיכטונג אין דאָס דיך דינע „שטיקלעך״. קר אין נישט פון די מרדיסע וועגנס מיט די „ליבאַטיבעס״ דאָס דערלאַנגען אַז דער „אייבער אַלי״. נאָר פּשוט — פ׳ הייסישער בעל־תּפילה, פ׳ נטעלי קאַנדר, דאָזונס בעצמות, נתתיק. מיט מוטה, מיט הערץ. אין דער קיקר — מיט בעגעקאַנס אין דער נטמה.

אייזיק באַלדבערג

פון אונדזערע ליטעראַרישע אור־אייניקלעך

(אַזאַ דערשיינונג פון יחזה בעקמאַ׳ס בוך „שייזונגען״)

אין אַזאַטיר יונגער יידישער ליטעראַטור, דאָס מיר שיין דערלעבן אַז דאָס פלעגט דערשיינען אַזאַ אור־אייניקלעך?

דאָס קלינגט אַביסל קריזיש. אָבער מיט דאָס דערשיינען פון דאָס ערשטע בוך פון אַזאַטיר מיינע נעזעלשאַפטלעכן פריינט אין תּנ״ר, יחזה בעקמאַ, דעם מיר אַז דאָס איז אַ שטיק אמת.

בין אַרום דאָס כאַטש יאָרן בעקאַנט בעקאַנט ״. בעקאַנט דאָס נעזעלשאַפטלעכן קלעטערטער אויף דער לאַנדשאַפט יידישער נאָט. מיט „שיינען פון יידיש לעבן״ אין דאָך שיין נאָר אַפּגעדרעט. דאָ אין בעקאַנט באַשאַנט נאָר אַלגעמיין בעקאַנט. דאָ אין קר אין דער קרעטער ריי דיעזע פּרעזידענטס. מרעזשערער (דאָסאַי דער), פיגיר אַז מיט אַלץ קאַטיגאָר אַרבעטן. הערלאַך פיל אַז מיט דערשיינען פונם וועגנטלעך „לעבן אין לעבן״. פונדעם דאָס רעגערט קר נאָך פון די יידישע שייבעס. ביז די ליטעראַרישע טבעת נאַכגעשאַפן. אין פונם אַזאַ אַ רעגער אין אַזאַ דייטער.

אין מיט אַזאַל דאָס דיך נאָר אַנטפּלעקט ״. בעקאַנט. אַלץ שייבער פון נאָרעלן אין קיעצע דערפיינונגען. דאָס נעמען אַזאַ דאָס לעבן פונם קליינעם יידישן שטעטל. לייגן מיר קר דאָס קע נעזען אין אַנטרעגלעבן. אין דאָס אַזאַ דאַנקבאַרקייט מיטן גרייטשאַפטיקן לאַנדאַטער לעבן. דאָס צוזאַמענשטיין דיך מיט דאָס ניי נעטיידענעם דור. באַזונדערס דאָס הערן דיך ביזאַזאַ. פאַרגעליכן אַרבאַדער טאַרטעלן דיך. דאָס בעקאַנט קר אַרויס אויף אַזאַ קרטעגראַפיש דיקן אַזאַן ״.

לייגן מיר דער מחבר ״. בעקאַנט באַגייסטערט דאָס בוך מיטן נאָמען „שייזונגען״. דאָס בלייב אויך אַז דאָס אין דערפון בעשיינט. אַז דאָס יידישע שטעטל אין

דאָ אין לאַנדאַן אַזאַטיר נעזעלשאַפט נעזאַרן. און דאָס יידישע לאַנדאַן אין אַזאַ אַרום נעזאַרן פאַרקליינערטלעכט . . .

און דער אַזאַטן. דיעזן די בייזע נעבליבן שטעטן אַזאַטערזאָנס. די נעזאַנס נישט אַזאַן אין נישט אַזאַטן. מיט די אַזאַטיר נעלטערטעס אין כאַטש קיין פאַרשטעל אַזאַ נישט מעגלעך נעזאַרן. אַזאַ אַז די ייִנגען אַרויסרעדן נעבליבן אויפן שייד דאָס!

אָבער דאָ אין נאָך נאַראַן אַז אַזאַטיר אויסטייטש אין דאָס דאָס „שייד״ דעגרי. דעלכעס אין אויך חל דאָס שייבער ״. בעקאַנט נישט ר׳ת. פאַרזאָגן דאָס קר אויסגעטלעך נישט אַנגעטלעך אַז שייבן אין די פריטיקע יאָרן. נאָר קר דאָס זיך קרשט אויף דער עלטער עטשיין!

אויב אָבער אין קלאָר. אַז מיט דאָס דערשיינען פון דין קרשטן בוך. אין נאָר קיין סאָף. אַז ״. בעקאַנט פאַרבאָנט אַ שייבערשן נאָלאָנ.

דאָן קר שילדערט. בעסער נעקאַנט. דאָן קר נאָלט אַזאַ דאָס שטעטל מיט די יידישע נעטלער. דאָס שיכל. דאָס קלאָרן דיגל. די בייזער אין נרעטע לער. אַזאַ דאָן בוך אַלגרינג דיי לעבעדיק. דאָבט דיך אַז אַלץ דאָרט אין דער צייט מעגט. מיר דאָבן נאָר דיך אַ לעבעדיקע לאַנדשאַפט. לעזערין אַזעגען מיר אין דיך קריין די נאַנצע אַזאַטאַטיע פון דער שטעטלעכער אַרילינ. אין דאָס בילין דאָס קר דאָס אַזאַ אויסגעגאָלן . . .

דיעזע, דאָן קר מיט אַזאַ אויבער נאָר דער פאַרזאָלקנערער פאַרגעטל. מער דעלט־שטאָט לאַנדאַן. דיבען ביר אין אַ דאַטיקער אַזאַטאַטיע. בעקאַנט אין אַלץ דיעזע דערפיינונגען דיבען לאַנדאַן. דאָבן מיר דיבן בעקאַנט. „נאָר בעקאַנט״. שוואַרצע נעפאַלן. דיבען אין דעטער אַז עס פיבערט די ליעדער! אַזאַלץ די נאָר דאָס אַנגעקאַטעטע קלאַנג בעדאַרף. דיבען אין לאַנדאַן אַז פאַרבאָנט אין פאַרבעלט צו דעקן. עפּעס דערט דיער נאָכן באַנעטן דיך. דיער דיידן. אַזאַ אַזעקלאָר. דיער יידיש דערין דערט דאָס אַ בין יידישע־ענגליש. אין דיער ענגליש — אַ בין קנגליש־יידיש . . .

דאָר פאַרשטעלט נישט דער מחבר אין די פראַגיש־קאַטיגאָר מיטן אין כאַ־לאַטעדן דיך אַז אַזאַרטען פּסיכאָלאָגיש אין דיערע נעבעדן. אין שילדערן אַזאַ דאָס דאָס אין דיעזע טייטן אין ליידן. אַטטרעגן אין דאָסנעבן. אין דיעזע נאָכאַ אַנגעלעגענהייטן.

באַזונדערס אין דערט צו דערבאָנען. אַז אין דער טיל דערפיינונגען אין דאָ אַזאַר טיל אַזאַ דאָבאַנטיק. עס שוויבלט אַזאַ מיט יונגעלעכקייט. אַז דער בין אַזאַ אַזאַל נישט דאָבן דאָס מחבר נישט. אַלץ אַזין קריז אַ דערגעיקער. דאָלץ מען נעטיינען אַז דאָס דאָס נעטיינען אַזיער דאָס אין אין די דייטיקער יאָרן . . .

נאָר דאָ פאַרשטיין דיך דאָס דער מחבר נישט נעזאָלט פאַרלירן די יונגע אַנגעלעגענען. אין דיי נאָך אַזאַ אַרויסגעבראַכט. דערט לאַזיר דיך נישט נאָרן. אַזאַלץ דיי בין בעקאַנט אַלץ שייבער. אין אויך אין בעקאַנט דערפיינונגען דיער טיל אין אַזיגער אויסבאַגראַפיש אַזיינגעזאַנט . . .

אָבער אַן אַ נעמען זין. זיינע זיינע דערציילונגען נישט אַרומגעגאַן אויפ׳ן נעקאָלנס. און דאָס איז טאָקע אַן זיי אין מיריב מפרש צוויל בעלעריסטיקס. אַז פּוילנגעדלונג. ד״ה, אַפּאַר אַ קורצע דערציילונג איז אַן זיי מפרש צוויל פרעמד׳ דיקע. זיינע קורצע דערציילונגען, אַן העלכע קָר מיקלוס קוד׳ מיין מונגאַ׳ דער דאָס זיינטיקע יידישע שטעטל, מיט זיי פּאָלקסטיפּלינג דאָרפגעמעמע טיפּן. העלכע שטיקן זיך אַן מיט דעם דאָרטן לעבן מן דער גרויסער העלם שטאָט לאָנדאָן. העלם קָר בעזאָרגט אַביסל מער אויסבריינען. זיי בעטן זיך מטע אַן בעקר דערציילקריטיקס און שילדערונג. ד״ה, זיי דיינען צוויל אַנטפּיקטיקס!

דאָס בעטיינען מיר זיער פּאַסט ביי די דערציילונגען „אַריינגעגאַנגען זיך״, „זי מזומה״, „מער נישט צוזיינגעקומען״, „אַנדזער רבי״, אאאו. לטשל, נאָר מען מיר זיי דערציילונג „דער אַנהייב מן סוף אַרומגעגאַן אַריבער דעם זיטלעך״, דאָרט דערט דערציילונג מן אַ קליין יינגל, יאַנקל זילבערשטיין, פאַרר זיי מען דאָס אים שפּעטער געזאָגט אַן שטעטל, דען קָר אַז געזאָגט מיין אַ יונגערמאַן מן אַ יאָר צוואַנציק, יאַנקל קאַמאַנד־שטעפּער, דאָמלט דאָס קָר אויך חתונה געמאַכט. מ׳דאָס נישט לאַנג געגאַנגען, זיי קָר דאָס אַרבעטלעכס איין יונג זיינבל מיט דעם קליינעם יידישן שטעטעלע, דעלכעס אַז אַזאַ געזיין ליב אַן טייער, זיינל עס דאָס אַזאַ פּעקע מיט בעזונטקן כוח אַלגעמיין געגיין צו די בריסע דעלמ־שטעט לאָנדאָן. פאַרר. אַמעריקע, אַנגעזעהן דאָרט אַ ניע לעבן!...

אַנטקעגנדיק בראָד אַן הערבעס נאָך לאָנדאָן, דאָס קָר אַנגעטראָפן אַ קאַלט, נאַס, פּאַנעדיק הענטער. קָר דאָס זיך געטילט עלנט. ביזעריגעשלאָגן, דאָס ניע לעבן אַז נישט געזיין אַזוי זיי קָר דאָס זיך עס פאַרגעטעלט. דאָר דאָס זיינער אַ לאָנדאָנער, באַלד אַז אַריינגעלאָפן. פאַרשאַמט אַז אַרבעט אַן אַ שטרידער מאַבייק, באַלד אַז געזאָגן מן יאַנקל זילבערשטיין, דעמאָלט מיל׳ דערקאָנ. אַן מן יאַנקל קאַמאַנד־שטעפּער. אַ זיינס־פּאַרטנער. זיי מיטאָ אַז שפּעטער געזאָגן. דעמאָלט דער בעקעניק.

מיטאָ נישט לאַנג געזיינען. זיי קָר דאָס אַריינגעגאַנגען זיין זיינל. געזאָגן קורצע. פאַרשטאַנדאַנס עלעמענט איינס. אַנגעזיינען שפּעטער אַרבעטן מאַר זיין. דאָס אַז געזיין אַן דער פאַרשטער זעלס־מלחמה. געזאָלט מיט די קאַמאַנדאַנט בעריקאַנען. דאָך געגליבן אַן לאָנדאָן. דערנאָך זיך אַריינגעגאַנגען בעזע. געזאָגן שפּעטער אַנדער מן די דערזאַמלונג קינדער, זיינל די זיינען אַנדער אַנדעם יידישן הענ. אַזוי אַז דאָס דאָס אַז דערקראָגן זיין לעבן!... דאָס אַז בעקאַנד דער אַנטאַלט מן דער דאָזיקער דערציילונג.

אַך טייל. אַז דאָ אַליין אַז אַזוי מאַרגן בעזע מאַנטריאָל אַבראַהאַמיין אַ זיינ בוך מן אַריבער הענדערס זיינלער.

מיר דאָ פאַרשטיין די כונה, עס אַז דערטאָר. זיינל טייטן ביעזע דאָס אַנגעזיינען אַז שפּעזע אַז טייטן. דערטאָר דאָס קָר אַלץ געזאָלט מיט אַינגעל אַרבעטערגעבן אַן קורצע שטייגן.

אָבער מיר דאָס אַז אַזוי אַ בעזע, און אַ געטרעטע בעזע: אויב יאָ, אַז מיר דען שטעק. אַז קָר דאָס זיך אַמאָר אַנדער בעזאָלט. דאָ אַזאַ. קאָן מען אַזוי דער־

בעלס קרעפט מזהל זיין דען קָר דעם אַנד אַן אַ אַזויס. בוך בעזויס. אַביזל דער באַריבעת מן דעם דאָס קָר קאָן. זייל אַרעבער ניט קָר שוין אַריין אַן דער פּלעקאַרט מן שייבער.

אַנטער יינגע יידישע לעטראַטור דאָס פּרובירבעזאַכט אַ זייער קורצן דעם. מיט אַ הייבן אַריבעזיר. אַך זיין נישט העלבע לעטראַטור דאָס בעזיין אַן אַזאַ קורצער צייט. אַז מאַכן אַזאַ מהלך. מיר דאָגן זיך נישט אַז פאַרשעמען אַן באַרגליך מיט אַנדערע לעטראַטורן מן מעטס באַזעטצנע פעלקער.

מיר בעדאַרפן נאָר דעם זיין פעזעלע. אַן שפּעטער די פאַנגע. די בייער מן דער יידישער לעטראַטור. אַן שוין דאָלען מיר ביי די אַר־אַזיקע לעך. ד״ה, די שרייבער מן אַנדע. די יידישע לעטראַטור שטיין אַנדע שוין אַן אַ מין פלעדר־סטאַדיום. מ׳דאָס דאָן. אויך אַן אַזאַ מין שייזעזע... זייל עס קומט נישט צו קיין יונג בלוט. אַז טאַקע מאַר אַנדז דאָ. אַן דעם סטרעמער רעזע לאָנדאָן. מן מרים היכטיקיס. אַז אַ שרייבער פאַראַיבעזע דאָ אַ שטיק לאָנדאָנער יידיש לעבן. דאָס דאָס אַנדז ר׳. ביעזעס מיט זיין ניי דערשיינען בוך, „שייזעזע״ ביינעשטיקיס. נאָך מער. אַנדלו קָר אַלס נישט קיין פּראָפעסאָר נעלער שרייבער. נאָר אַלס בעל־מלאכה אַן אַ בעזעס מיט אַ דאָגות פרעמד. דאָס עס אויך בעזויס.

דערטאָר ניט אַנדער ר׳. ביעזעס אַריין אַן דער פּלעקאַרט מן די לעטראַטור יידיש אַר־אַזיקלעך. אַן דאָלאָר דאָגן מיר אַ סך. כאָטש אַזעלכע אַר־אַזיקלעך. העלען מיר געזיין נאָך דיכטער אַז יידיש דעם לעבן!...

שמואל וויהיים

פאַמאַכעס — אַ כעלעמער פאַעמע

אַן נאָך אַ לאָנען שטאַרד אַבער
דעם העלט־באַריבעזן ווייטעפאַל
דאָס עס ביי פאַמאַכעס אַ פּנים נעזאָס
ווי אַ נעטעלס פאַרס־קרעפל:

אַז אַלץ איז דאָ בעזאָלן, פאַרטיעס,
די שטראָך — העלבי־יידיס, העלב קנעליס,
מ׳דאָס הערלס, מ׳שפּעלס טעטעל —
אַפּרעלעך אַן הערס אַ מאַרגער נעזיס.

מ׳לייזס שנעל כאָפּ אַן עלית,
מ׳קעס טעפּעלעס, מ׳טאַרס אַזעס אַן אַ קאַר.
אַן מ׳דאָס אַ נעזעלטיקע הנאה
מן אַ טיטן האַרבאַ־פּיראַר.

און דאָס יונגערע הערס דערציִען
אויף „בריבצאַה פּאַרטיס און מסיבות",
בלעטערנ דאָס „בחורי" „פּאַרטער"
הי ַ מסבות, און „מאַטינע אַטעפּר"!

פּאַטאַכנע האָט אויך געזעגן פּאַרטיזנס.
אינטערעסאַנטע מיט הויך־קלינגענדע נעמען —
נעמען, מיט העלכע מ'דאַרף זיך נים שעמען.
נאָר דיינע עמעקיס אויז אַז באַדיינען . . .

פּאַטאַכנע אויז אויך אַן טעפּער נעמען.
ווי אַר האָט באַדיינטע קינסטלער נעזען.
מ'האָט מיט דערשאָלן אַ פּעקע נעמעלס.
נאָר פּאַטאַכנע האָט אַ ווייטיק דערפילט.

דעמנדיק הי בשום די אויגן פאַרבלענדט.
און מיט שאָנד מיט מען קונסט שענדט.
און עס האָט נעפילט הי מ'דאַרף זיך שעמען,
נאָר די פּרעגנ אויז בלויז — „מיר נאָר וועמען די

אויז דעריסטו מיז קולטור און ליטעראַטור —
האָט הייסנ ווי מיז אַזעלכע עניינים?
אַז ביי ווי אויז דאָ אַ האָרס „ביינעס",
האָט מיטנס אויף עגליס. מזמנים . . .

פּאַטאַכנע אויז אויך נעטאַנען הנכ
די העלנ־באַדיינטע „מעטיקאַס ליד",
הי מ'טאַרקיסאַס נרויסע מציאות:
בעריק תפילין מיט לאַנגע רעמען,

שטאָלנ־הערינג, כיין אויז טריינע ביעל.
און אַ קאַנאַריקל און אַ נעמילעס שטיינל.
דעריקנדיק אַלעלעכעס
פּאַרקיקעס עס אַן אויגל!

„אַנזערע" בעהיטן אויך האָט ווי קענען . . .
קליידער אויז קליידלעך. קיצעלעך אויז קייזלעך.
אויז אַלץ האָט אויבער הערץ נאָר גלוסע,
מ'אויז תעיהנס — העלב'אַנדיסס.

אַ רעם. אַ נעקאַך. אַ נעריכער.
ב'ריינעס דיך. מ'האָנדלט הי אויז בעלעס!
אויז הייסט נים די בעסען נים.
הערס האָרס באַלד עפּעס נעלעס.

מאַסקעס

(פּאָפּולאַרישע נבוד פּויעמס)

מיר דאָך אַן העלכע מאַסקע נאָר די הילסס בלויז.
די דינע ליפּן כאָטן דיין די פּאַרבנים.
קיים מין אַנטער קליל־נעזיכנע ברעמען.
אַרויסקוקן עס הערן עכס דיינע אויגן.

און אַז אַרעמלעכן פּאַרשעמט די הענס דיי.
בייטן דיינע בעקלאַגנס מין אַנטערשטיין.
הערן אויך דאָך דורך די רויס־נעשטיינטע לעלער.
דאָס עכסן שליף מין דיינע אייגלעך דערשאָרן.

און אויב אַמילו אַנס נישטיקסטן ביס.
קיים דערקענען מען קען צי עכס אייגלעך דיינע.
אַבער דיין קול. קיים כיחעל נאָר דערהערן.
מין אַנטער אַלץ מאַסקעס כיחעל דיך דערקענען.

הענסס עס פאַרשעמען מיס לאַכן. מיס הייסנ.
די עכסקיס מין דיין קול אויך חעל אַרויסנעמען.
מיר דאָך אַן העלכע מאַסקע נאָר די הילסס בלויז.
אַבער מיס דיין עכסקיס בלויז הענס מיך נעהערן.

אַבער אויב דאָס איז אמת. אַז נאָר מיס מאַסקעס.
די מיס פּרעכן און שטיקע מיקסן בלויז נעמעלט.
אַז יעסטיידע רגע פּרעכיס נעהעסקעדס.
דיך הויל צו נעפעלן אויך חעל מיך פאַרשעמען.

2

אַז הייסל נאָל אויך ליינ מיין קאָפּ און דיינע הענס.
פעלס מין מיין פּנים אַ מאַסקע מיר פּרעכן.
אַז דאָך נישט קיין חנעכר אַז אַזוי טיל די הענס.
און אויגער נאָך דער אַמיינער דעקעלס די אַנ.

אַבער מיין קאָפּ חנן ביחיב אויף און איך קיק דיך אַנ.
און אַן דיין פּנים אויך דערקענן מיר אַליין —
און יעדעס טערעכעלע נעכיי דערקענן אויך הייס —
פעלס הייער מיין קאָפּ און דיינע הענס אויין.

און נעמעל די מעכטיקעלעך און דיינע אויגן
הייבן ווי דען נישט אַ שפּיגל־בילד פון מיר?
לאַכעדיק לעכעלעך ווי קיקן אויס.
דיך אַנגעהויבנעדיק מיס מורות אַן שיעור.

אַז אַרָּף הָאָב שוין מוראַ דאָס קאָפּ אַרײַנגעזויגן.
הערים הער זיין בלויז דאָס אַרָּף העל שוין דערײַנגעקומען
דאַן די מאַמעס אַמינע זיי דאָסאָס דיר אַנטאָן — —
פיקען דאָך אַז אַמעליק חלילה נאָר נעשאָן!

נאָר דער טײַנ־שטרעק דאָס הערס אויף דיר דעמאָלס מאָלן.
הער מיר מיין לעבעדיקע מאַמעס און מיינע הערס.
דאָסאָס בלייבן מאָרן שאָרגל. אַ מאַרבליזערנעס
אַז נישט דיך — מיך נאָר דאָסאָס הָאָבן דערקאָנט —
— — — — — — — — — — — —

3

מיר אין באַק לאָכן פון אַן מיר אַרינע מיינע פון.
פון אַז אַ נאָס מאַן נאָלד נעכאָמען. פון קאָן מיר!
אַן אַז מיר מיר דאָן נישט מאַן לויפערן מיטאָלד.
דאָס הערן מאַן דער ליבע־נעמען. מאַן די הערנס!

נעמער די זיינען. הערלים דערהיבנעס.
אַן צוויי מאַמעס אויף אַרין מאָל די קינדער מרגאָן!
אַז די אַרינן דאָס די האָבן דאָן נישט.
אַן שטענער מיילער נאָר נישט מיר די אַז דאָן.

פאַכער אַך די קאָן אַך צוויי מאַמעס אַנאָן.
אַן מיינע צוויי הערס אַז אויך ביידע אַרינטערקס.
אַז די מאָר אַ נאָס אַרינע ביידע הערער.
דאָלן דיך אויף אַרינאָל מאָר דיר אַנטאָלעס!

נעמער דיינען די. הערלים דערהיבנעס.
מאַנטאָלענע הערער נישט דערפילן די קינדער!
מיר אויך נאָס לאָכן די. דיינען מיר אַרינ.
דאָן קינדער אַן דיינע אַרעמס מאַרבערנעס.

פאַכער די קאָן אַך צוויי מאַמעס אַנאָן.
אַז אַנאָל מיינע אַרינ קאָנען נישט שוויגן!
אַן אַן יאָרן אַרעמ דאָס שטרעקס דיך אַז מיר.
די אַן מולדס — מיין ליב אַך מי פריילינ.

4

די לאָנג אַך האָב נאָר אַנ מיינע אַרינ.
דאָס אַרינגעמאָלענע באַנ. צעריסענע מעמען!
אַ מאַמעס אַנדענאָן. אַ מרידיק בעלאָכנעס.
אַן אַנדער אַז דאָלן נעבן מיר מיינע מיינע.

מיר אַרינ מיר אַ מאַמעס אַרעמס.
אַן דאָס דערקענס דאָס אַרינען —
— — — — — — — — — — —

אַז אַך דאָס מיין מיינע אַרינ.
אַז אַ אַנדערע אַנדענאָן — — מעלן דאָן מאַמעס!
אַ מיינע ליכטיקע אַרינן אַך באַשאַנער אַרין.
מיינע נאָר דאָלן אַז דין. נלעמעריקע מיר לאָכנעס.

דאָן לעבעס שוין כיזעל אַנאָן. מיין מיינע־מאַמעס.
אַנאָן דאָלן אַז בליבן. מיר נזמעקיס אַנדענאָן.
מאָלן מיר מחילה אַן מיר מאַרגעבנע מאָל.
אַרין אַלץ מאַרבליזערנעס מאַרבליזערנעס מאַרדראָן.

די מיר קיינס דיך נעהערקערער מיין נאָרדזיס.
אַן אַלץ אַ נרעסער־גנדריישערן מרגאָן־מיינ.
די נעדאָנען־שטריכן אַן שטערן אַלץ מיסער.
אַן די מרזהעריק די באַנ מעמאָלן אַן בליבן — —

מיינע מאָלץ ליכן אַלץ דינער אַן שטעלער.
נישטיק ביטער. נליין מיר נרין־נעל־בלוי מאַרבינס — — —
אַ די לאָנג אַך האָב נאָר אַנ מיינע אַרינ.
מיינייק מיר די אַ מאַמעס אַרעמס.

(דער מאַמעס־מאָנאָ)

דאָס אַז מיר דאָן אַנדער הערלס.
דאָס אַז מיר דאָן אַנדענאָן.
אַרינ נישט אַ מאַמעס־אַרעמ אַנאָ.
דאָס מיר־נאָנען אַז מאַנאָן.

מאַז אַ דער אַרום בלינער קי.
מיינע אַרינ מאַרבענען.
אַז אַנדער מען קאָנס די אַרינ.
אַז דאָס לעבן מאַרשווונען.

אַס מיז די מאַמעס נאָר מאַנאָן.
דאָס אַז דער מיר אַנדענאָן!
אַז אַרינ דערקענס נישט מאַרבערנעס.
מיין צוויי מאַנס מאַנאָן —

דאָרים נישט אַנדענאָל נעמענס אַס.
אַן דער אַן הילד בעריינען.
מיר־מאָלס פלינעלינ אַ מאַמעס אַרעמ.
אַן דאָן דערקענס דאָס צוויינען —
— — — — — — — — — — —

עס מאנטס יצדער דין טרינו־מאנץ.
אליין. צו מיר נאך איינמאל.
און אז מרעקלעכס קוין נרים דאס גליק.
ר׳מאלט מיר די מיס — צוויי זקנים.

די בעקערס זין נאס אין דער לבנה

מאיר נישט קיין פנים מיס אויסגעשמאכטע אויגן.
און נישט מיין חיינען. כסדרדיקן אויסגעזונען — —
אויר כאטיקע נעבליגן הענגען אז מאין מעגסטער.
בשעה מיס א צוייטן פארשיכטן ראיז אז אנטרונקן.

אינגרטן מאנץ מיס עמעצן ניך אפגעבראכן.
עריגעקיוז מיר אויך נאך דאך ליגן אויר ניידן־מעגער?
אויר מאטקע איז עס. אויר פרעקנעבליידערטע.
נישט קיין פנים מיס אויסגעזונען אויגן־לעכער.

אבער פארוואס קוקן ניי אזוי שטעכיק־שפעיק.
אז ליידיקע לעכער ניי ניקען און אויסגעבראכן?
חייל דורך ניי לאנ מי ניך דעם אנרקין אויסגעזונה.
געלאנט אליין שטרין און אויף א צוייטן אים פארביגן.

ניי אויסגעפארעקט ריגע אויגן דארכן און שכן.
און מיס שכאנדיקער נאר עמעס צו דערפילן — —
דאס מיר נישט א מארדע פון א הכנס אויגן באקומען.
דאס דעם ניך אנטקיגן דער לבנה בפלר צעבליט?

מיס לאפעס צוויי הילדע דאס פנים כאטים באדעקט.
ניך צו צקוראקן אזוי בין דער טאג הגם באגינען
און נישט קיין באטקע מער הגם אויף הויל הענגען —
א גול פנים מיס הילץ לעכער טרעפן אנדרינען.

ניי „בעטלכען" באטקע

עס שניידן אביסער נייטאגן אזוי לאנג.
בין ניי באטקע ריגען אויסגעגאנגען;
און הילדן בעלעכטער עס בליבט אויגע פארשטיפט.
א צוייטע — און מיגן נאר אנליגן.

בין אז אנגעקרעכטער ליג עס אים ניך שוף דער שאריך,
דארט ניך קראנק ניי א שנעק צו פארזייגן?
אז נישט פרייבאטגען עס לאז שוין קיינער,
צו מען לגנגן דערפילט מאיר. צי מען ווייגן . . .

און הייסל חכמה און אין טעלעל מיקן לגן.
און הייסל כיסרעקיגן באקאלגן — — —
מאיז א שפרינגעגע א פאנג אריינגעגיגן.
א פנים מיס אויסגעלעגטע פאלגן!

נאר ניי צו יעגעס. הגן ניך אין אין אזוי נרים.
אז קיין בשטקע קאן ניי נישט פארדעקן.
און דורך דאס פארבעגערגן פארגעגעגעס מיל.
ניך לאנגע צוג קר מיז אויסגעלעקן . . .

געגליגן איז צו שין רעגאלט דער דאיקער.
עס „בעטל־כאן" איז שניל געגיגן.
דאס בליבט הענגען מיס אויסגעלעקער צוג.
און אויסגעזונען פארגליגע אים.

אליהו מאלוקאק

שעמען (א פריס־געלעגענהייט אין גראמען)

הקדמה: אין פארבעגאנגער שעמה האבן אלע שעמען פארבעגאנגען.

בוץ נאר מיר א סטודענט שעמען.
שעמען, שעמען — שעמען, דארף.
שעמען ברודער, שוואגער, ווייסע
שעמען קינדער. האבן א דארף.

שעמען קינדער. ליגן. טרעפן
ריגע מיטלער, רוגדע ליבער.
קיגן גראבן, בלאזן, שרייבן.
שעמען־מענער, שעמען־ווייבער.

קינדער שעמען. האבן. שרייבן
אויס פ׳פארגעלעכן ניי ליגן די ריגע
פ׳קען נישט הערן. הגם ניי שעמען.
שרייבן שעמען גרויסע. קליגע.

שרייבן. קיגן מעלה גרוס.
מיגע שעמען. קליגע שעמען.
און פארקיגן ניך. פארגעמען.
און פארשליגען ניך און גרעמען.

שרייבן. קיגן. שליגען. גרעמען.
און פ׳פארשטיין נישט מיגע הערטער.
ליגן. שפייגען. הגמען. טרעמען.
מיגן פלעכער. מיגן עגטער.

פרעגט אַרויס אַ שעפּס אַ פרעמדער
מיט אַ נאָז ווי אַ רויטער באַנעק
ווייל נעץ שפּל אַזוי לאַנג רעכן
אַזעלכע געמומעל. און דער פּאַניק.

פֿאַר פאַרטלינגס ווי די מאָרדע.
און באַרקיכס ווי אַן אַ מיבער.
פאַנטעטס. מעקעס. רעדס און שעהס
בוים הולצן. בוים הרבוד:

„שניקעס יאָלן. לאַטיכוס.
הערס שוין אויף מיט אויגן געריטער.
לאָזט אַז אַלען שעפּס הער יאָגן.
לאָזט שוין אַפּ מיר דעם האַרטיקער.

„לאָזט דעם. תכרים. מראַבוס. יאָגן.
ווער דעם דעם דאָזט אויר מיר אין יחוס?
דאָס דעם דאָס אויר. דאָס דעם קעגן אויר? —
ביים צו אַלוי שוואַרצע רוחות.

„ווער דעם דעם אויר שעפּסן־יאָלן.
שעפּסן־מעגער. שעפּסן־וויינער?
הערס און ביינער. דאַרף שעפּסע.
אַזעלכע דאָל אויף אויגען לייבער.

„טיקס מיך אַז קיין עין נאָ הערס.
בין אַך אַזן אַז אַ אַנדערער פּביבה.
כבוד וויל אַך אַזן אויך דאָבן.
כבוד. שניקעס. בוים אַ ריידס.

„אַך בין שעפּס אַזן שעפּסלאַנדיג.
אַזן דעם לאָבן מיט הויכע נאָזן.
נייגע לאַנקעס. הויפּן. סייכן.
און חד שטאַרקע הויגן גלאַזן.

„בלעטן כוראַקעס דאָרס אַז אויגן
און הערס באַנגע דאָזעס.
דאָבן מיר נעלעבע. נעהילעס
און נעהאָלנערס דיך אַז בלאָזעס.

„דאָס מיר לעבן דעזעטאַריס.
נאָר אַזן נעדאָן. שעפּסן־אַפּעס?
אַזן אַזערס־שרוג געמאַרקעס.
נישט געמאַרקעס קיין דולע קעס.

„בעס געזאָרן דאָרס און רחבות
געלעבעס און הערס. קילס הות.
ביי אַ נאָז. אַ קלאָג די יאָרן.
ביזאָס מאַרכאַס דאָרס אַ מאַראַנג.

„אַזן דעם חזילעס. די חזילאַנקעס.
און דעם שטרן און בלאָזעס. זעמאָן
דינען מיר געזאָרן קרעמיק
און מאַרשטיקעג פאַרבעס. לומאָן.

„און אַ טאָג עס אַז געקומען
אַז אַנטפּעקטער אַנדרז באַקיק.
אַז. פֿאַר דאָס געמאַכס געזאָלן
און באַזאָס מיין בויך און רוק.

„און געטעטס. ביבין קיין שעפּס נישט.
נאָר אַ תיר מיט אַ פּאַרך.
ביבין נישט הערס קיין אַרומ. נאַרנישט.
נישט מיין אַליין און נישט מיין מאַרך.

„און מען זאָל מיך שוין ווערזיטעס.
דאָס דערקלערס מיט דינע רעדס.
חיל אַ שעפּס אַ פּאַרך קען נאָר
מאַכן פאַרכיס אַלץ חוזק.

„אַ. דער פֿיל דער אַנטפּעקער
ראַז דערגאַנגען מיינע יאָרן . . .
כלומר פאַרשטאַנד. דעם מוסר השכל
און זיין שפּריך דעם שטרן. קלאָרן.

„אַזעלכע דעם אויר. ביבין נישט קרעגיג.
כלומר נעטובלט מיך. נעבאָרן.
חלילה מיך נישט מער און בלאָזעס.
בין מיט קרעגן נישט מער נאָלאָרן.

„אויר פאַרשטיס נעם. שעפּסן־לעטער.
שעפּסן־מעגער. שעפּסן־וויינער.
בין אַך אַזעס צו אויך נעקומען
צו דער סאַמען און דעם טריינער.

„איך בין שעפּס אַזן שעפּסלאַנדיג
אַזן אַך בריגע אויך קלאָרע רעדס.
אַז איין שעפּס אַ פּאַרך קען נאָר
מאַכן פאַרכיס אַלץ חוזק.

י. ל. מיין

משה עובד׳ס אויסשטעלונג:

זיין סקולפטור, זיין „יזכור מנורה״, און די דערשיינונג פון דעם צווייטן טייל „מיזשאנס־קנד־דזשעלטי״ אין ענגליש.

פרייטאג דעם נײַנטן פעברואר, פיר שטונדן נאָכנאָכם האָט זיך געפונען
אין דער „גאַלעריי״ משה עובד׳ס אויסשטעלונג.

דאָס איז אַ זאַנדערבאַרע אויסשטעלונג האָט דאָס אַז זיך קיין גלייכן, זייל
כאָטש דער קאַטאַלאָג פון דער אויסשטעלונג באַרופט זיך אויף „—פון עקסטרי
ביזאַר־פאַר־פלאַשטעדי״ (אַן אויסשטעלונג פון סקולפטור) איז אָבער די אויס־
שטעלונג אויך באַרבונדן מיט דער דערשיינונג פון דער „מיזשאַנס־קנד־
דזשעלטי״, דאָס איז דער צווייטער טייל פון משה עובד׳ס אויסגעבאַרגענע.

אָבער דאָס איז נאָר נאָך אַ סך מער. אַחוץ זיין סקולפטור און צייכנונגען, איז
אויך אויסגעשטעלט געוואָרן נאָך אַ בוך דיכטער אונטערן נאָמען „יזכור מנורה״,
אַ פּאָעמע אויף יידיש. דאָס דאָס אַ נײַעס שיכלות. אויב נאָר מיט די דאָזיקע שיכלות
מיט זיין סקולפטור שטעלט. אַם דערזאַמאַר איז עס אַזאַ דאָזיקע זאַנדערבאַרע אויסשטעל־
לונג. און נאָר איז די אויסשטעלונג זאַנדערבאַר און אינטאַלט נור אויך די
אַנטוויקלונג פון דער אויסשטעלונג. און די אַרט און דייטונג פון די דערקלערונג
איז דורכגעפירט געוואָרן, און אַזוי דער עולם דאָס איז צו דער דערקלערונג
געקומען. איז אויך געווען זאַנדערבאַר און אויסטרינגלעך די קין אַנדערע
אויסשטעלונג פון זאַ עגלאַכן כאַראַקטער.

די זאַנדערבאַרע דערקלערונג

עס טרעט זיך געוועלנער אַז דאָן כאָ דעלבע אויסשטעלונג דערט אַראָב־
דערט, דערט אַ כאָ מייער נעמאַכט אַ „פּרוּוו״ ד.ה. אַ פּאַראַיזאָן פון דער
באַטרעפנדער אויסשטעלונג. צו דעלכער עס דאָרן אויגעלאָזן בלויז אַזאַ־
טרעפנדער פון דער פרעמע און געמיינלעך קרישקאַי און מאַכליס פון דעם כאָ־
טרעפנדן מאַך צו דעלכן די אויסשטעלונג באַלאַנגט. די ביישפּיל פאַרטרעפנדער
נעמען געוועלנער פאַנטאַזיאַס פון די זאַכן דאָס געפעלט די אַטמאָספער אויף
דער אויסשטעלונג. און דערפון גייען די צו דעם אונטערקעס פון כייסן עולם
צו קומען צו דער אויסשטעלונג. עס איז אויך אַ שטאַרקער מנהג ביי אַזעלכע
געלעגענהייטן אַז די אַמעריקאַנער דערקלערונג דערנעענטערט פון אַ פּראָפע־
סאָר אַלס אַזאַ פאַרלאַנגט אַזאַ פאַרקלאַרונג פון אַ בעל־מלאכה, אַ מעמבער פון
פאַרלאַנגט אַזאַ אַזאַ פאַרקלאַרונג פון ביי די עגלאַנדער.

עס איז אויך אַלקאַן כאַרוסם אַז די עגלאַנדער זענען דיכטער אַנערגעלאַי־
בעריש דעדן דעם כאָ — פּרייזאַר. דאָס דיי דאָלען מאַר אַ שליס־מיל דיקן
מאַן. און דיי מיינען אויס. דיי דיינס מעגלעך. נים אַנטאַנגען אַמאָנ אַ נייע זאַך
און אַ פּרייזאַר. אַזעלכע ביי אַזעלכע יידן אַז דאָ אַ נאָרא דאָס דאָס — „אַזן
בעטלען בײַ די ריי מען זאָל נישט אַנטאַנגען קיין נייע אַנטדעקונג און אַ
באַנגאַנג. אַ מיטאַר אַרבעט פּרייזאַר. אָבער משה עובד דאָס איז אויסגעלאָזן

...דער זאַנדערבאַרער עולם

באַרוטע קונסטלער — מעכאַר און מרינען — פון נעעלאַר. באַזוכער
לעסטאַנען און קריטיקער פון בלומסבורי. דאָבן זיך געדריקט אַן געטראָפן
צוזאַמען מיט די „מיזשאַנס־קנד־דזשעלטי״ פון הייזשאַפּל. מיטלערנעט „ליידיס״ העלבע
וואָנען נאָכנאָם צום קאַנזולאַטן הויף דאָבן זיך אַן דער קנעטאַפּס פון גרייזן
עולם נעריכן פלייצע צו פלייצע מיט די יידישע הייבער פון דער אויס־קנד.
קנוליעע „אַמהרים״ דאָס ווייזן פון אַ יידיש דאָרט דיי אַ עיזול פון הייזן,
דאָבן געלעגט די פינגער פון הנה מעגאַנטס יידישע פאַלקס ליעדער. אויר אויס־
ליטנע אויף קנוליעס צו יעדן יידיש ליד דאָס די דאָס געזונגען אַז בעזונגען אַזוי
אַנגעפאַסט אַז נים נאָר די „אַמהרים״. נאָר אַפילו די קנוליעע קנוליעע.
דאָבן פאַרשטאַנען משה עובד׳ס ליד — „יינגעלע, יינגעלע, דאָ מיר דאָס אַז
אַז אַזוי — דאָס הנה מעגאַנטס דאָס אַזוי הערץ געזונגען. און שטראָבן דאָס
פון דאָרט געזונגען! די ביי די יזכיינער נייטאָנע. „פריינט פון יידישן לעבן
העלבע הייבן קיין עיז געקומען און אַ הייבער אַזאַ. דאָבן זיך געלאָזט חיילי
גין אויף יידיש פון אַלגעמיי דאָלעקטן: לעטיישער יידיש. אַמעריקאַנער יידיש.
גאַליציאַנער יידיש. דייטשערס יידיש אַזוי. דאָס זיך נעמערס פריי אַנגעדן
דאָל. פאַרן קנבריק. דאָסטן. פּוילין. דייטש. פּראָבלעמס. אַפילו טאַפּאַנים און אַז
פאַלקנים דאָס מען דאָרט אויף נעמערס רעדן. אַזאַ נעמיינער עולם אַז דאָרט
נעמען.

די זאַנדערבאַרע אויסשטעלונג

די אויסשטעלונג באַנעמען פון 36 שטיק סקולפטור דאָס נעמע עמבר
דאָס נעמאַכט אַן בראָנז. כעמ. קעטער און אַפילו אַ „קיבעצער״ שאַר דאָס אַז
פון נאָלד און הילצער אויסנעמען. דאָס הערט פון דער אויסשטעלונג. לויט נאָר
די פריינט פון קאַטאַלאָג. באַטראַכטט אַ מיטל פון אַזוי טייטש. אַזוי הערט.
אַז אַזוי אַן דאָבאַרק מעמ. אַחוץ דעם טאָר דאָס אַז נים אַזאַ פאַרטיק. יעדער

נאָשדע עראַיזאַבת טאָר דער דערקלערונג פון זיין אויסשטעלונג. אַם דאָס אַליין
אַז זאַנדערבאַר. אָבער נאָר זאַנדערבאַרער איז נעווען די אַנערקענונג פון דער
דערקלערונג. נים נים קיין רעדע פון עפּעס אַ „קאַראַנ׳קאַפּ״ דאָס זיך די אויס־
שטעלונג נעמען. נאָר נים אַ יידיש ליטעראַטור.

די באַרעמטע. דאָ׳עזיריקע יידישע אינטערעס דאָס מעגאַנטער דאָס די שבת
ליכט נעבענשט. מיטן באַזוכן יידישן ליד „ליכט־בענשן״. און דאָס איז נע׳
וועזן די אַטראַקטיווע דערקלערונג־אַנערקענונג פון דער אויסשטעלונג! און אַנדערן
די ליכט בענשן איז אויך אַזאַ אַנערקענונג אויף אַ זאַנדערבאַרן אופן. די אַזוי
טעמפּעלע ליכטער (פון משה עובד׳ס קאָלעקציע) זיינען נעווען אַזוי הויך. און
די אַזוי יום כפור ליכט דאָס דאָס און די ליכטער נעשטאַנען זיינען נעווען
אַזוי גרויס. אַז הנה מעגאַנטער דאָס זיך נעמוהט שטעלן אויף אַ שטול כדי צו
קענען דערגייכן מיט דער שוועבעלע אַנצונדן די ליכט. אַזאַ כאַרעם דערקלע־
טג פון אַן אַמעריקאַנער אויסשטעלונג. און אויך אַזאַ אַזאַ כאַרעם ליכט־בענשן. קען
מען זיכער און פרעגען מיט זיך נאָר די ביי משה עובד.

...דער זאַנדערבאַרער עולם

באַרוטע קונסטלער — מעכאַר און מרינען — פון נעעלאַר. באַזוכער
לעסטאַנען און קריטיקער פון בלומסבורי. דאָבן זיך געדריקט אַן געטראָפן
צוזאַמען מיט די „מיזשאַנס־קנד־דזשעלטי״ פון הייזשאַפּל. מיטלערנעט „ליידיס״ העלבע
וואָנען נאָכנאָם צום קאַנזולאַטן הויף דאָבן זיך אַן דער קנעטאַפּס פון גרייזן
עולם נעריכן פלייצע צו פלייצע מיט די יידישע הייבער פון דער אויס־קנד.
קנוליעע „אַמהרים״ דאָס ווייזן פון אַ יידיש דאָרט דיי אַ עיזול פון הייזן,
דאָבן געלעגט די פינגער פון הנה מעגאַנטס יידישע פאַלקס ליעדער. אויר אויס־
ליטנע אויף קנוליעס צו יעדן יידיש ליד דאָס די דאָס געזונגען אַז בעזונגען אַזוי
אַנגעפאַסט אַז נים נאָר די „אַמהרים״. נאָר אַפילו די קנוליעע קנוליעע.
דאָבן פאַרשטאַנען משה עובד׳ס ליד — „יינגעלע, יינגעלע, דאָ מיר דאָס אַז
אַז אַזוי — דאָס הנה מעגאַנטער דאָס אַזוי הערץ געזונגען. און שטראָבן דאָס
פון דאָרט געזונגען! די ביי די יזכיינער נייטאָנע. „פריינט פון יידישן לעבן
העלבע הייבן קיין עיז געקומען און אַ הייבער אַזאַ. דאָבן זיך געלאָזט חיילי
גין אויף יידיש פון אַלגעמיי דאָלעקטן: לעטיישער יידיש. אַמעריקאַנער יידיש.
גאַליציאַנער יידיש. דייטשערס יידיש אַזוי. דאָס זיך נעמערס פריי אַנגעדן
דאָל. פאַרן קנבריק. דאָסטן. פּוילין. דייטש. פּראָבלעמס. אַפילו טאַפּאַנים און אַז
פאַלקנים דאָס מען דאָרט אויף נעמערס רעדן. אַזאַ נעמיינער עולם אַז דאָרט
נעמען.

די זאַנדערבאַרע אויסשטעלונג

די אויסשטעלונג באַנעמען פון 36 שטיק סקולפטור דאָס נעמע עמבר
דאָס נעמאַכט אַן בראָנז. כעמ. קעטער און אַפילו אַ „קיבעצער״ שאַר דאָס אַז
פון נאָלד און הילצער אויסנעמען. דאָס הערט פון דער אויסשטעלונג. לויט נאָר
די פריינט פון קאַטאַלאָג. באַטראַכטט אַ מיטל פון אַזוי טייטש. אַזוי הערט.
אַז אַזוי אַן דאָבאַרק מעמ. אַחוץ דעם טאָר דאָס אַז נים אַזאַ פאַרטיק. יעדער

קומבינאציע פון דער אויסגעלונג און פארבן מיסטים. פארבן סימבאליזם פארבן ביידע דאס צוזאמען. פונקט אזוי ווי די צאל 36 דאס איז בכמעטיא — ל"ו. אז נעמען פון קונסטלער מיטן אמביצן צו סימבאליזירן די לטר־חאמוניקעס — די 36 נעהיטע מיסטיקער. אויסן די כראפ און מעם מיטרן דאס איז דאס פעלקע דאכן מיי ג.ב.ש.: שבת דזה, דער באפליגלטער מעמעס, דער הנגער מיסטיק, באגינען, בין־המצרים, די נטהארציקע הינטל, מעהים פיעל, דער יידישער לייב, די מוטער רחל, און אזוי ווייטער.

אבער אבער אלעס זינען די מנורות. דאס דאס דאס איז — „די בעטע רחל מנורה", א מנורה איף „א מנילת־אסתר־הערטער", א מנורה נעמאכט פון א „יידיש טייבעלע", א מנורה פון א ווילדער חיה, א מנורה פון „נטר ישראל", (ווייטער אלקר), צוויי מנורות פון „עבר־ישראל", (דער הירש פון ישראל) איינער אז דער סטאלגער הירש און דער צווייטער אז דער נלות הירש. א מנורה פון „שטרם־חיינטי", א מנורה פון „שניר לעאלי", א מנורה פון „מנשר און שוערד", א „נעטלער נעשטאלטלאכע מנורה. און נו לעצט — די „מנורה פון המנהגי" און דער מפרנע פון א יונגען שטארק בוים דאס דאס דאס בעלי פיס א טרוכט־חפצע אדום דיך מאר די יונגע זשטיקע שרות . . .

אזוי נעפינט פון דאס אנגעטעלט אויגלעך מנורות. סימבאליזירנדיק די אויגלעך שכטים. און אויגלעך מארשירנדע סימבאליזם־מיסטיק נעמעלכע. יע־דע מנורה דאס נעקע ליכט דערן. דאס סימבאליזירן די נעקע טיילן אונטער קומענע יודן. און מיי יעדער מנורה ליגט משה עיבדים פראנטעלער. נוך — „יגזר מנורה". אמר מאר פלעכטן. צו לייגען די הערציקע יידישע מערן גע־ווייטען צו דער באטרעפטער סימבאל־מנורה. אם די מנורות דאכן נעביגן די אינטערקומקיים פון אלע דאס מארשטיין קונסט און מיסטיק. און דער אנגער בוך בוים די יידישע אחדות און בוים די מאנטארשיעס פון די באר מרעקנדע סימבאליזע מנורות דאס. דונס דיך. נעלאמס דיך לעזן און מארשטיין אטילו פון די דאס קונסטן בוים דעם יידישן אליביס.

דער זעלדנבארער קונסטלער

משה עובד אליין איז א זעלדנבארער מענטש. ער איז א מיסטיקער. א סימבאליקער. א קאבאליסט. א מעסיאניסט. אז אינטערעסאנטס און עקסטרע־אנטס. בוים אין דאס — ער איז א שטעלן־טאפ פון אלעס. און דערפאר איז אלעס דאס ער טאמס א צוזאמענגעס פון אלעס. אזוי ווי איך בין בוים קיין קונסט קריטיקער קען איך בוים אנטאנען דיין סקולפטור. טאטעל פון א קונסטלערישן שטאנדפונקט. נאר דען איך דאס אטילו נעזען א קונסט קריטיקער דאס איך אויך בוים נעזעגט עס צו טאן. ווייל דיין טאטעל דאס בוים קיין באטרעכטונג לי־נע דאס בוים בוים דאס אל קונסט אויסרייבן צו דער. אויער יעדער קונסט־נרופע אויער ריכטונג. משה עובד איז א קונסטלער־נרופע און א קונסט־שולע. נאר דיך אליין. ער טאלגט בוים נאר קיינע אינטערעסענטע דינג. נאר ער טרעט אויס דינע אינגעגע דינען אויף דיין אינגעגעס שטיינער. און דער אלפאבעטער קונסט שאפט ער דינע אינגעגע פארמען און לינען. פונקט ווי אין דיין פראקע און דיר־

טונג שאפט ער דיין אינגארטיקע נעטער און רעטס. משה עובד. און דיין פאנ־דיג. לאמס דיך סידן מיט דיין מוטע בליטערהיים. בוים אויסדרוקן. אויער בוים אינגדריקע. בוים רעפליקס אויער מיסטיקס. און אין דיין פלאסטיקער שאפונג בוים ער פונקט דאס זעלבע. ער לאמס דיך מיין בליטערהיים מיט דיין פאנטאזיע און מיקמאן אויפס פאנטאסטישע אפשטנגס. נעגן עס דיין סימבאליזם. מיסטיק. רעפליקסיס. אם קינסטלער עס בוים. אזוי לאמס מיי ער דריקט אויס דיין פאנטאזיע און א נארים ווי ער שטעלט דיך אפר.

משה עובד — דער הערנער

נים אנטיסעמ׳ דאס די גרויסע קנעלישע איינטו—די „ביום־קדמוניות״ פאר־
הנגבנ׳ באנאנ׳ אז אינטערעס מאר מעה עובדאס ביליד און אנטריסט יבנסם
פריינאנ׳ הון די אויסגעלוזנ׳ דאס דיך נעגעמנ׳. חייל מעה עובר דער אביר
קוקאר אז אליין א וועלטלעכער אנטיק. מעה עובר דאס דורך אנ׳ דער אויס־
געלוזנ׳ ביינער נעמיך די אסיסילירנ׳ קנעלישע יידן אז מען דארף דיך פיס
יידיש נים געגעבן. די יידישע כהנים. דאס יידיש האלט אז יידיס בוך. דאס
יידיש ליד. דעם יידישן תורהן און דעם יידישן הייליגן, די יידישע קונסט. די
יידישע האסטנג און פלעקס דאס אז יידיס. דאס מעה עובר אויסגעגעבלעס מאר
דער קנעלישער בעפעלקערונג עס גז דאן. עס גז לעבנס און גז אנטנ. עס אז
נאנ׳ הענלאנ׳ אז דער „מעיה־קדמוני״ פארבר די „יידישע טיבעלע״, די „מיטער
רחל״ פארבר דער „יידישער פולקר״ סון דין בוך יאסר מנורות. דאס נעמינס
אז אויבראנ׳ עלינע אז א צימער סון קנעלעגנ׳ הויף פארבר אז דער הויז סון
אז קנעלישן נעבלעפס. מעה עובדים אויסגעלוזנ׳ דאס נעבראכט א הייסן
עם יידישן הארס אז גז דער יידישער קונסט. אז דאס אז דער הנכסטער מאר
ראלער דערפאלן סון דער אויסגעלוזנ׳ אנטר הענלן די אסיסילאנ׳ן א מיסר
הנכל דערשון לעבנס!

יי׳ אויסגעגעבנ׳ איז אז בעיכ׳ס פון נעגעס׳, מעגריינ׳ קרעם ווייד. אז דאס
בלייבן פון בין בעיכ׳ס הענלן. דער אויסגעדיס אז ערייד (די דער)

יוסף אייזענבערג

דאס דעניש מאלק ברענגט די יידן אין דיבעטיקיס קיין שוועדן

(שלוס)

די אויזנטלעכע רעגיא דאס זיך אנגעהויבן ערב דאס הנטה ביינאכט.
דעם ז׳טן אקטאבער 1943 אז אויף בז בעריגס דאס די פרעסע אז רעדיא נע־
בראכט א מעלדונג. מיט ווידערייגן אויף די יידן אז אז „די יידן דערן אויס־
געטלאפן סון דער נעזעלשאפט אז דאס דעניש פוליטיי הערט באפרייט אז
דער אנטפערנונג״. די דייטשע אומרעכטנג אז נעמינס א קלארע: טראר אין
דאס הענט. די יידן הערן ווין אז סיגנאלנ אז אז דער הויס בלי אז טיקערן
דעם גרויסן יום טוב. מען דעם די נאר דערסן אויזגעהלטן אז אנעקומען.

אבער די דעניש־פאליטיש מיגיסטראן. די באפעלנ׳ פאליטי. פארשטיר־
סון די פרעסידענטלעך פארשיינונ׳. דאס אלץ נעמינס אלס נעמינע שלומיס.
בלי הי אז אז טנעלמנ׳ אז פארשטיין די יודיס אזינס די אנטשלעכע אז
טייל שוין אויסבאהלטנע יידן אז די יידישע אקציע דאס זיך בעסער נישט
אויזנעגעבן. די יידן דיינס אויסבאהלטן נעמינס. ביז עס איז נעטפען נע־
דערן סיסס־געלעגנהייט. דאסטרוים דאס יידן פארשיינן אז פארשטאל אויף
דעניש נעמינ. קאנאר אריינגעליגס אז נעזונעס הייזער. די טראנספארט
דיינס אויסגעפירט נעמינס סיס אנטלאנב. אבער אויך דאס אז סון די דעניש

קעגנס אויסגעטונגנ׳ נעמינס. אויזיקע דאקטוריים דיינס דורך די ס.ס. אנטנע־
קעגנס. עס דיינס נעמינס ערעקלעכע מעה. דער טעראר דאס נעמינס די
קיין נאל נישט פריי אז דעמארק.

א גרויסע סון עטלעכע אז ביינאבע יידן מיטן יאנג־ראנ אז קין קינס
ערך הערן דיינס נעמטאכנס אז א דאס גריס אנגעקאלן. עס אז אנגעקומען
דעניש פאליי אז אלץ פרעסיירס אז אז פאליי אויסאס אנגעפירט קין
קאנצנטראציע אז בז בעריגס נעמטאכנס די מאר א מיסס. נאכ נאנ׳ דיינס
די באנריים נעמינס בז עס בעסאס „מאין זעלץ אויסגעלייזן די גרענץ אנט־
לעגאלי״. עס דאס דיך אויזנעמיך. אז דער טראנספארט אז אויסגעגעבן נע־
מאכן בז די דייטשן אז א גרויסער פעטריאט פ.ס. דיינס נעמינס אויסן דער עס
דאס. כדי די אויסגעגעבן.

עס דיינס קיין לאנג פרוטנגעגנס קלאנגס. אז עס ליגן בייי דייטשע
שיף אז אויסגעדן דאס אז דערגס כדי בז טראנספארטירן די יידן אז קאנ־
בעגנטראגע לאגנדר. עס אז נעלעגנס די דייטשן אויסגעטאפט בעדיך קינס דיי־
דערס יידן. כיינסטנס עלעגנט. דאס דאבן דיך נישט נעזעלס אויסבאהלטן.
חייל נעם מיגס דיכער נישט ווי. פארבר אנלעכע. דאס דיינס נישט נעמינס אז
קנעקי פארבינדונג מיט דער נעבייטרע. אז סון די אויסגעכאפטע שיטלער סון
די דייטשע דאסער בעטריל.

די נעפאנגענע דיינס נעמינס נעזעדן נעזאנ׳ אז פילנטרייטשע אנבעגינדעטע
אויבנ׳. די דעניש טריינדס קנעמער דאבן אנס נעזס טראנספירס אנלעכע
דאבן. טראנספארטס בעזאנגענס אז אויך אנס אנס בעסס בעפרייס די אנטשיי־
טע אנטלאל אז טאריזירנס בעטעטנ׳.

אינטערעסאנט איז אז אז דענמארק נעמינס דיך בעדיך ווייס טיינס דיין
אז קיין טיינס דיינס אנטלאנס בעדיך דיבעגאבאנ׳ טיינס. דאלבע. אמיטל
אז נאנ׳ אנטל יידן דאבן דיך נעטילס אז מכנה אז דיינס אנטלאנס.

דער טיינדיטער קעניג נוסטאף דער טיטסער דאס קיין טריער נעמאנ
אנגעבאנס דייטשלאנד בעגעגנס אלץ דעניש יידן. טיינדן דאס קיין אז דער
פיס נעמאס אויגעבירגרס טילץ טיינדער אנגאריע יידן. אבער דער
„טיינדי״ יום טוב דאס אטילו נישט געקטסעדס דערזיך.

אין טיינדן דאס דאס טעלץ אויסגעגעבן די דעניש יידן פיס א הערציג
בריך־הבא: „פריינע סטאבריגאדייטע בייזנדי״. די טעיי בטיילונגס אז
טיינדן דיינס נעמינס דער קליינע. אבער אלץ בעגעגס דאבן נעבראכט דיער
לעבנס. כדי בז באפעלן די הינטערייטע „טיליטלינג סון דעמארק״. דער
טראנספארט דאס אנס נעדיינס לאנג. אנס דיינס די בעגעגס נעמינס פיס אויס־
באהלטן א לענגערע צייט. אז דערבאי דיינס די טייטסע נעמינס פיס אויס־
נעטונגס אז פארטרייבן אז דאבן דיך נעטילס אז א ביטל הערצעטיס
אז הערציקיס. דאס די דאבן אויך דייטלער באפעלס.

די דאזיגע עטרות יור הטובה. דיינס נעמינס די טרייקרייטסע אז דער
דעניש־יידישער בעטיבנס. עס דאס דיך די נישט נעזאלט גלייבן. אז אויך די

הערן פון פאמעלע צום נאמען הילף. הערן האבן קרבנות. הערן פון מאלאכן האב אין נעטס אין פאנטויזיען. אנטליפן זיי א נעשעפטער דאן. זיי א זיה אויף הערלבער די יאבס אין טייר. די האט איינען שוין מולדיק פריבערגעקומען קיין שיעדן האבן באטס בעזוכט אז זייער לעבן אין נעשעפטיקט. כאטש אויך דאס איינען נעמען נעטע טראגעדיקע. טשעמה טיעוליידער איינען צוטריט נעזוכן אין כען האט לאנג ניסט נעזייט אויגער סין צוייטס. כען האט נעזוכט אייניקע שיעלער איינען דערערזיכן נעזוכן. אנדערע סין די נאנים אויסגעכאפט. אבער נאך ערגער אין נעזיכן פאר די האט האבן דיך נאך נעמוזט אויסבאהאלטן אין דעכטארק. הערן זיי דיך קענען דאסעלבן! זיי איינען אויגע דיערע פרעקיק ריקע! אזוי האבן די דעניטע יודן אויגערגעלעבט די צערות יאר תשובה. יעדער פון דין זיי. יעדער פון דין קלאנג. אין דאס ערטסטע נאפל האט די חנים בעת זיי האבן אין שיעדן נחשלל נעזיכן האבן אמתדיק נעזיינען אויף אייגענע אין אויף דער קהילהס צרות.

עס נעפיים אפט. אז מענטשן ליגן די האנט אויף דיך, פונם צנטרישנג אין ליבע אין אויגעזאל. אבער אין מענטשן עס טרעפט אויך אויס נייס. נאר דאס ביים אנטליפן פון די נאפי־מעדיצער קיין שיעדן. אז עס נעמען א פרעמדער קיינן די „העלפן דאס קינדס דיך בז בז דער זיילדער בעסטיקע נעטלען. ברענען אין טאכטערן אין נעמען נייסט אז די טרעיקע מיטלען אפפרעסעלן דאס מאר־ניס פון מענטשן אין נעטס... אייניקע באלאנגע פערזענלעכקייטן קאלן דאס דער־כאנט דערן! דר. מיליאקאי יוסף דאמיטראנד אין ריין פריי. דאס בין דאס נעמיגן אין נאריד־יעלאבר אין א דעלד. עס האט אויסגעזען אז זיי זענען שוין נעזיגן טיים א צייט. אין כען האט נייסט נעקענט מעסטאפעלן צי זיי זענען דערלאי־דאס נעזיגן. פארבי דיך אליין פילען נעזיגן. דאס דעניטע מאלק אין באר־דערט די יידן דאס אין דר. דייטרעדאס באליידיגן א נייטיגן דייטעטאפעלער. דאס איז נעטאנגען אויגן פון נעמען בראנטעס. דר. דייטרעדאס כאטש נע־ניין אין דעניטאלק דיגן אייניקע נעגעראנגען. דאס נעריגס אין נעטריגן א שיינעס לעטערליכן יידיש. עס דאס באזוכט די יידיש אין הילנע אין דיך טעטאלק אינטערעסירט פון דער יידישער יוגנט. דער באריטער דיכטער אין שיינער דעכטאנאל. דאס באזאנגען דעלנטפאיר שוין דיקנדיק אין שיעדן.

דער שוין טון באזאנגער פילעטער יוד. קאנפליקט פון יידישע מאלקס מיטיק ביים דייטרבאנד. דאס ניסט נעקענט אויסטרעטען די באליידיגונגן דאס ניסט נאר די דעטלער באנדעס. נאר די נאנצע מענטשיגע דאס באזאנגען קענען דאס יידישן מאלק אין שיעדן אין שיעדן טאריגס דעלנטפאיר אין אין מעקעניר אויגער גרייטע ליידן נעמטאלדיג. איין נוף אין נאך דער באטרייאנג נעגרעקנט נעזאלן צו קטיה אין קאנצרטאן.

די יידן דאס האבן נעזאגט אויגען האבן. נאר דער נעלעדיקער רעניג־טרעפיג. נעקענט דייטער טאגן אויף די שיעדיגע שטאנדס קאמען. אנדערע דיגען נעטראגען נעזאלן אין שיעדן האנטעל. הילנע. נאנצע דערפלער פון מעטעלקע דיגען פלעגלינג טאגלעכן נעזאלן אין פליגס לאנגען. דער עס

האט ניסט נעראגט נאנט דאנעד דערינע קליידער. האט עס באטרעטן. עס דיגען באלד נעגרינדעט נעזאלן פליגס קאמען. האט האבן פון דער שיעדיגער רע־גירונג באטרעטן בעלט טיטלען אויסגעהאלטן די האט האבן ניסט נעקענט אר־בעטן קראנקע דיגען נעטראגן אין שטעלער פון אין קאנצלאגר אין 1944 אז אויך אויף דער פאליציי נעמאכט נעזאלן אין אין אויגעטראגן אז א צוויי טיגען דיגען פונעטיקט נעזאלן אין קאנצנטראציע לאגער. דר טייל דיגען אנגעטראגן אבער נאך דער האבן דיך נעראגטעטיקט קיין שיעדן. כען רעכנט אז עס דיגען צוליעב נעזיגן אויבער פונעניק טיגען פליגס פון דעניטאלק.

א יינגעלעכן. דיר יעראל. איז פון שיעדן אנלעגאל צוריקגעקומען קיין דעניטאלק. האט דיך אריינגעקראכן אין דער שול אין מיט דער הילף פון פריי־דיגען קאמעראדן איז אים געלונגען איינצופאנגען אין ארויסגעזיגן א צוויפאליג קאמעראנס מיט תורה. טליתים. פרינגען. מחזורים. טיגזיגים א.א.ו. קיין שיעדן.

אין שיעדן האבן די דעניטער אויסגעזיגט א בריגאדע. הערלבע איז פון דער שיעדיגער רעגירונג באפאלען נעזאלן. דער פירער איז נעזיגן. עס איז א גאנ־ץ שטיגן נאר שוין די בריגאדע. מיט די פליאדעע טיליטער־מחזות. שטיגן אין לאגער אין הערלבן באפייגן די טויטע. אין דער בריגאדע דיגען נעטרילער גע־ווען א מן יידן.

די שיין דערבאנטע דייטער שיגן האבן נאנטע טראגטאפערטיגס די יידן. אבער ניסט מער די בערך פיגף הונדערט. די דיגען פרגען נעבריגנט נעזאלן קיין דייטשלאנד. פון דאנד. אין נעזיגערלעכע דאנאנען האט פון מיט בלעטה. טראגטאפערטיגס קיין טעריזיענסטאט. אין טעטעבאלאנקע. די פרגען דערבע דיגען האבן די דעניטער יידן נעלעבן. פונאנען מיט שלעכ אויגער. פון דונגער. קראנקהייטן. מאנגעל אין פעניגן. דייזלעכקייט. ביי שטיגער שלעכען אויבען אבער די דעניטער גלייכן. האט האבן אין דיבעגנען יאריגערס דעם טעלער בז פאריגנען. די האבן אר־יידן. האבן אויגען אונבאהיטס נעזיגן דעם טעלער בז פאריגנען. די האבן אר־באיידיגט אז אלעגיג לעבען די יידן. פון האבן אטילה. אז די דעניגיגע האט אין נעזיגן דאס ניסט נעגעבן דאס ניסטיגע נעלט. אין עס איז יעדן איינעם נעפיגס נעזיגן לעבענטיגל אין פעניגן. אזוי לאנג דיי די דיגען דאס נעזיגן. עס דיגען אויס אז די נאנים האבן דיך דאך נעריגעבן דערפיגס. דייל דורך טעריגיגונגען דיי נען אויגיך א סך טיגזנטער יידן אין די פאריגטגעבן לאגער פון דעגסט אויגע אז. אבער די דעניגע יידן דיגען ניסט נעזיגן אויס „טראנספורט". אין דאס האט דאס מען די יא פאריגליגן. אז „א טייל קענען פאר קיין שטייף". אבער דער „יודענראט" האט דיך מעטאל־לעגה נעזיגן אין האבן נעגעבן אז „גענו־יגער מען אלץ נאר. אבער אלץ בליבן".

דורך דעם דעניגן דיגען קיינע אין פון פאנגעגעניגע אנטל אז אויגע־דיריקט נעזאלן אז א קאמיטע דאל פאר אין אנטגיגען די פאריגלעגיגן אין פעריגגעגעגען. די דייטען האבן נעזאלט דער הערלט „באהיגן". די מיט פעריגאנס עס לעבען דיך אין דיגיגע קאנצנטראציע לאגער. די האבן. די יידן.

די דעניטע ביינראָנק, העלבע און די לעבעדיק פּערזן טעג געהאַלטן נאָר
האָבן מיר קאָפּיטולירט פאַר דעם דייטשלאַנד. האַלאַנד און דענמאַרק.
דער אַמיינאַפּאָר: און פונעם דעם 4־טן כאָר 1945 האָבן מיר הויכן קאַנליפּן
רעגירונג „הכנסת־אורחים טילן מיר; די דייטשן האָבן מיר אַ אייגנער
מאָרגן מיט קאָפּיטולירט פאַר דעם דייטשלאַנד. האַלאַנד און דענמאַרק.

דער בית הכנסת אין דיזער סיטיעלער אינטערעסיר געהאַרן. די פאַרי תורה
געלאָזט דייטיקן די נאָמען. געקומען „בעטעלנס" חד די בעפעלקונג האָבן געקענט
„קיינער פאַר דיזער „פאַרדיענטן נעלער. עס איז געמאַכט נעהאַרן אַ באַנדע
פאַרטיזאַנס. מען האָבן די סטאַרקסטע און טעפּסטע אינטעלעקטועלע. געטיקן
לאָבן און נעפילטס „רעם לעבן אין דייטשן נאַציאָן נ־קדוד".

קעגיקער איז די קאַטיסיע געקומען אין האָבן שנעל קאַנטאַקטירט. אַז פאַר
דעם פאַרדיענטן „ייִדישן לאָנער נעלער" האָבן מען געקענט קיין פּרעטאַרינג־
די קאַטיסיע האָבן פּרעזענטירט אַ באַזונדערן טרוס מיט קלענע קינדער דעם
עקזיסט. נאָר די דעניטע ייִדן אין אינטערנעטנבן צום אַבער־דאָנער דער. המקום
פריידיגער, דעמעלט מיר אין אויך דערלעבט נעהאַרן. דער. פריידיגער איז אויך געהאַרן
כשעליך מיט „יודענראַט" אין האָבן אַפּעטאַל נעהאַרן אונטערשריבן דעם „אויס־
דזאַל מיט די טראַנספּאָרטן".

מיט די דעניטע ייִדן דיזן בעדך „נדנ נישט צוריקגעקומען. געטאַרן.
באַזונדערס אין דער קרעמער שטעדטיקי צייט.

עס איז אין נעזיים פאַרהאַנדלט נעהאַרן מיט די נאַציעס פּרעס. העלבע
האָבן מען אַנטאַנד יאָר 1945 נעקענט איינען. אַז די האָבן פאַרלוירן דעם קריג.
די נאַציס האָבן זיך. אויף לעבא נעזאָלט זיכערן אַ טיפע טקלע. אין דיזן דע־
ריבער אויף נעזיים באַריינגטנען איינגעגאַנגען צו באַטריען די דעניטע ייִדן.
טעפּטער אין אויך פאַרהאַנדלט נעהאַרן דיזן אונטערע ייִדן.

די אַרטיקאַלס האָבן נעטעטן דער לעטיטער יאָר דאָס דזיגע אין שוועדן.
טילל שטאַרק. אַן דער אין דייטשלאַנד נעטרעפן. שוועדיטער ביינראָנק. דיי
רעקאָר נאַרבעדס בעזור. העלבער אַז אין דער טעגעלער דיטע נעטאַרן
קיין דייטשלאַנד אין פאַרהאַנדלט מיט היטלערן. אַז דיזן דער פּעטאַר אין גע־
דיגן נעטלאָסן. דאָס מען דיך דיטע נעטיבנדעס מיט גרעסן מאַלקע בעדיגאַטעס.
דאָס אין נעזיזן דער לייטער פון שוועדיטן רויטן קרייץ. בדי בעדאַטעלן די
נייטיקע טראַנספּאָרט מיטלען. נעבעטס. דאָקטוריס. מעדיצין אַ.אַ.ר. דער
טראַנספּאָרט קיין שוועדן האָט אָנגעהויבן דעם פינטן אַפּריל 1945. נעבאַר פונקט
יאָר נאָך דער אָקופּאַציע. בעדיטעס די דעניטע ייִדן אין דער נאָר אַ נעכאַנע־
דיבעטן מיטיגע אַרטיקל. ביינראָנק טייטעס. עס איז נעזען אַ כאַרטע. אַז די
טראַנספּאָרטן דורך דענמאַרק מיזן דורכגיין אונטערקעס. בדי אויסבעטיין
דענמאַרקאַרטיקע. דערביי איז מען הייסטעלעך נעבאַרן אין הינטערטעטע
אין ביינאָנס.

די לעבעדיק טראַנספּאָרטן ייִדן מען די אַליאַרטעד מילטערטרופּן אָנגעגריפן
נעזאָרן. חיל די האָבן נעטלאָזט. אַז דאָס הערט דייטשן מילטער טראַנספּאָר־
טיטיס. אין אַ טייל אַנטאַליידיקע טייטן ייִדן אַנטרעלאָזן נעזאָרן אין די
דעניטע שטעלעדן.

די דעניטע ביינראָנק. העלבע אין די לעבעדיק פּערזן טעג נעזאָלטן נאָר

דאָרן אין אַלאַרס. אין טיטע אַריינגער. דעם לינען מאַר. נעטאַנען אין לאָנד אין
העלסינגבאָרג. די דאָס נעטאַילס. נעטען נאָר דאָס מען נעזאָרטן אַז קעטיאַנען
די דייטשן. נאָר אויך די דעניטע נעגעס. דאָס ייִדן אין לויף פון דער צייט
אַרעטטאַנען אַז ייִ אין דאָס דיך נישט נעזאָלט אַנטערנעגן. נאָר דאָס ייִדן
מיטי נעקענטס. עס ייִדן אויך נעטאַלן קרבנות. צוליטן אַנטעדע דער ייִד
גרידער. דעמען מען דאָס טאַנעטער. מיט נאָך צוויי דעניטע קאַמעראַדן. נע־
שטעלט אַ דעקאַבאַל. אויף דאָס אַרט זיי ייִדן נעמאַלט.

דער טראַנספּאָרט פון די אַרבייטע פליגטס פון שוועדן איז נעזיין נעם
אַרטנעדיגס. יעדער דאָס לויט זיין נעדער נעקענט אַיסרעקנען. העלבן נאָר דער
דאָרף פאַרן. נאָר די דאָס דאָבן נעזאָרטן פאַרן דייטשן טעטרעקעס אין בעגע־
שטעלט נעזאָרן עלאַי־דאָנאַן אין נאָר קראַנקע טאַנעגיעלע קראַנקע־דאָנאַ־
נען. די טראַנספּאָרטן דאָבן זיך נעפונען בין בעדעץ יגי. דאָס די קרעמע טראַנע־
פאָרטן ייִדן אַנטקעגן אין קאַנצענטראַנגער דאָס. ייִדן די אַיסנעגעטען נע־
דאָרן טיט מיטיק אין דער אַנגען נעטעטער דאָס די נעזיין ביינאָס דאָס
אין נאָנען מען קנעיג. מען דער רעגיטיגע אין מען נאָנען דעגיטן מאָלק. אויך דער
אַבער־בעדיגעטטיטער דאָס נאָנען נעזאָרטן די אַריקטעטעדע. יעדער דעדיאַטעד
נאָר דאָס אַרטיק די טאַייל־קאַרטן נאָנען נעטען 50 קג. אויף די קרעמע הערעאַטע
קעטיטי דאָבן נאָנען נעטען 25 קג.

אַבער דאָס זיך אַנגעטיגן אַ נייער. אַנטעדיגערטעטער קאַמף. אַ נייע קאַ־
מפּטיקאַטע. די דייטש טראַנג. די טייטעטע דייטש דייטן מען נעזאָרן נאָנען נאָנען
מען נייע אייגטיגקע. „אַבער לאָ יודע אַז ייטמי" אין דאָס דאָבן מען נישט נע־
לויבט אַז די ייטן דעלן זיך אַנטקען. טיט אַ טך דייטש דאָס זיך די קאַמעטאַר
נעבער טעטאַטיגע דאָנאַל דאָנאַר אַנטעדיגס. בעמאָלט דייטש־נעלט.
אַנטעדיגס אַ.אַ.ר. אָבער דער דאָנ אין נעזאָרן אַנטאַנטען אין בעגיגער אין
דער אַנטעדיגעטער ביינ אייטעטעטע נעזאָרן. אין אַנדערע אַנטאַנען דאָבן די
דייטשן דאָס אַרטיקע טיט אַלעס אין די דייטש טאַרדעגען. „בדי די
אייטעטן דאָבן אַן נישט אַנבערעגעדן. אין ייטן דאָס דאָבן זיך נעפונען
אייטעטן". דאָבן דייטער נעטעטע דאָנאַרן אין דאָנען. אין טולעס אַ.אַ.ר. די
דייטש נעטעטעלדן. דאָנאַרן אין דאָבריקלער. דאָס ייטן נאָנען אַנטלייטן
אַריקטעטע נעזאָרן טראַנטאַרט. דאָבן טייטן אין אייטעטע כאָל נעזעטעלט „אייטער
טעדי" אין עס אין נעזאָרן טייטן. אויב נישט אַנטעגלעך. ייטרייטע אַז נאָנען די
טראַנטאַרט דאָנטראָלן. אַזי אַרטיק ייטן אַ טך ייטן דאָאַרטיק נעזאָרן. אַ טך
ייטן מיט קרעטעטע. עטטיטעטע. עטטיטעטע. טרייטייטיק אַרטעק מיט דער העלבע.
אַ טך דאָבן נאָר ביינ דייטשן טאָג נישט אַרבעדיטן די עקאָנאָמיע אין נע־
דעטטיטלעכע אַנגעראַנגעטיס. דער טעטאַס דאָס אין אַ טך מאָלן נעבעלט אַפּאַך
קאַטעגעריטע. אָבער דאָס אין אין די טייטעטע מאָלן נאָר נעזאָרן אַ בייך־טייל
מיט דעם נעלייטעגעדן. אַזוי דאָבן זיך אַנגעטאַלט אַטעלע טראַנגעדיגע דעגן דאָס
די נעטייטעטע דייטש נישט. אַרויף קען נישט דערגיין.

דער בית הכנסת אין דיזער סיטיעלער אינטערעסיר געהאַרן. די פאַרי תורה

לכבוד טורים

אין דעם ביישטיקן דלעמתה. אין וועלכן טיר לעבן דאָ. אז עס א סך ליינ־
טער צו טיילן מתנות לאכזונים. מיט א בייטער טיילער הארבן מען א טערעלזער
פערטער בעטעיילע טרוים. דיי פרוצעדשיקן שלחרבנהגר אין א ליידיקן נע־
לעך. חצן מיזקאלס כאנעס א ליטיש בוחעטל נעמען דיי פרעטקיים בעצוידקן.
מען שאל די נאלקעטע פרעטקיים ניטש פרוסקן. אמילו דאס דאס מיד דאכן
טרין יא אז דאך אויך אזוי קבנים נבעבריש.

דאכן מיר א בעגריסונג גרוסן. דאס אז זי יחוסדיק אין זי קלאמן באזונס.
דא נאך קאנעס צו וועלן נאן . . . אן אנאריבטיטיקע גרוסן מיט א „טערנבנגר
מיטי". דאס ליינטן זיך צום אפעקע ניטש אים אויפגעריינען. נאר אגאנטן־
א נטיים דאס האלט מיט בייזע מיטטן מעמס דעם נעטיקטלעכן כאנעריאליזם.
אז די שאל אים נאר ניטש פרוסלאכן... דער מאנ״ שיל רין אנטקריידן די אנטס
קנד מיט „נטמ׳ט". אונקט מיי דער מנדרי אין די ליקבינטן מיט בלות מלנות...
אין די קאמנינטן מיט די יידישע נעטער הארטן אלץ צו דערטמעקן א טאנאס
אויף דער יידישער נאס... מיר דאכן אויך א יחוס׳מעקנע דאס דאס זיך טרין
אפגעבריים אויגן אנגליק. שיל ד אראנ טאר ליטכנאפטלעכע ארבעט אויף

אין אלץ חילוקים ווינען גזרוקבנבראכט נעטאכן אויף ווינער אנט. לזכר נאר
די דאס ווינן מען טערעזיקנטנאס ניטש גזרוקנעקטנס. דאכן די קטילה נאר־
שטייער נעלאזט דאס בארטסן מיטלאטאר ווענדיר דאנגער אויסארבעטן אין
אויסטעלן א גרוסן הנטבעבנס אויגן בית־ווינס. דו ניט נאר די נעמען מען די
ניט צוריקגעקומען ווינען אויגעגעריבן. נאר דו אלץ יידישע גזרוקנס. די נטרת
מטרד אא. דנגען אויגעגעריבן נעטאכן. בעת מען די בעדך (אא) יידישע נטטות
מען נאריטען דאכן זיך נאר בעראנטעטנס. קין מוקנען בעדך (אל) אין מען
די טויזנט רעטאריטרעט אין די ווינטע קאנגנטראנגס לאנגען ווינען נאר
דעקס (מ) גזרוקנעקטנס. שוין ניט רעגרעיק מען אנרעגע לבנעבר דו די קטילות
ווינען אין דאנגן אנטעבעקטס נעטאכן. מיט בען דאכן אז די רעגיטע ווין ווינען
־אנגעקטנען מיט חסדי.

ביים אנטייאנ־בוחבאביקטנס גזוגטטיטן קאנגרעס דאס דיר. מיטן חייב־
דאס. דער דאבאלטעריקער יחוס־יאנ מען דער יידישער אנטנע. נעטאכן: „די
נעטעבנינען. די אויטראנטנע מען די ווין. ווינען נאר אז נאנטנס. אז מען דאל מיי
קנבנס אבינקטיוו אנטנאנ. דאס דעלן די נעטיכטע־טריינבער קרטס קנבנס מיט.
נאר שוין אנטס דאל נעטאנס ווינט. אז מיטן אויטנאס מען נאנץ חיינטיקע קליינע
נאנראנבן. דאס קינגער מען די נעלקער. אויטר רעגיריונגן אויגעגעריבן א דאנד.
אויטר טטיטע כדי צו קונען אנט צו הילף אין אנטער נרוטע נרוטע נרוטע. דר. חייב־
דאס דאס ווינבר נעטאנקס ווענן טויטנטן את טאנטריאל דאס רעגיטן אנלק
אין אנט אנטנטלינגען. דאנן מיר אויר. דער חנובער ציטנטנ. אויב ד דאס
אנט אנטנטן אז טאריטנטנ אויס א קאלנס. ווענלן מיר דיך ווידלען אין מטלל
ווין — אין דיך טיטן „טלח מנות". אנטנטיס א ווטל אין אנט אז טיטר רעגיבנ.

עמעס איבער אקטיארן־בעסט — עס איז דאך טורים!

(אמוליק נאלוטנטיר. אויטו נאלוקנבערג אין בערגא נעטטנט)

ביים טעטטריטן פראוזוידער ביים עס אין דעם. דיך אזוי צו קאנגן אויגלעבן.
דיך מרבע דיך מיטן אביעקט מיט וועלכן קי בשעטטיקט דיך צו וועלן דו מאר
נעטא. אין דעבאלט הערט אויף די מחיצה מען אביעקטיוו אין מביעקטיוו. די
קינסטלערישע מהירה מען עקסטרעטע אין אויסדרעטע — די בעטטרעטע
דאך הערט א לעבעדיקע שליחות מען מארגן אין אין אינדאלט.

ביים רעפראזנטירער אין דער בוין א ביטלע ליינטער. ווייל קי דער חיידעקר.
קאנצערטיריט אבער רעגיסאטאר דאס מוין מאר דיך א לעבעדיק מעדיום —
אייטן אים אין דעם אביעקט עטיטן דער טויבער אבער דער קאנפאליטאר.
אבער אויך דער מען אין דיער א יקר המציאות.

אויב ווי די חיידעקן דאכן אין דיך ניטש די אנטטיפלבארקיים דיך צו קער
נען פאריזנדלען אינם מדבר וועלכן קי רעגיטיר. צי אפילו אין די חיות אין
אין די דזנטנ. דאס ווי טעטלן מאר. וועלן ווי קין קינסטלערישע שליחות ניטש
דערגייטן.

דער ביישטער רעגיסאטאר ליחזיק דאיר מלכנס דיך פאריזנדלען נאנאל
ווטש ניטש נאר אין דעם פאקט הנטטנטס הערק צו דאס רעגיטרים. נאר אפילו

ווינים . . . אין דער יחיטנער אלבנטער ריינ דאס דער א קולטור קאנטטנ
אויטן נאנטן מען ר. ל. מרין — אין דאס קאן נאר דין „אויב ניטש נאר הנכבדי
אבער מען די אלץ נטטע דאכן קאן מען קין אין אויס אויס קולקטס ניטש נאכן! אין
„טיינט מען יחיטנ׳ הערט מען אויך דו חנן דעם נרעגער!!

אנטעלט דאס זיך דער „יחיטנער הערלט קאנגרעס אמילו אנגעטנען מיט
קרעפטס מכות א „מטמאכנג׳ ניטש דער יחיטנער קולטור... אפשר הערן נאנכנ.
דאס האלטן שוין ביי „נד דלא ירע׳. מיט דו דיך אריינלאזן אין א שטרעם!
יחיטנ אין יא נרטנ. יחיטנ אין ניטש מיט. אבער ביז צו דער טרעטטנע ביזיך
מען דאל אויך א נרטנע ברבאנז!...

די „יחיטנע מטרבנ׳ דאס לאנגט דיך שוין הערן אויף דער יחיטנער נאס —
אז נאכנע דרייען שוין אנט אים ניטש דיי נעטער. צי מען דאל יא שריינען נאס ניטש
אז אלץ. צי ניטנ. — דאלט מען קאלנאליס נעראנס. די הנטטראנגען מען די
אלץ רעטנאנגע אנטטטנאנגס ניטש אריינגעטנען צוויטן די חנטנע נבאנס
אין מען „עזור דלים׳. „חסד של אמת׳ אין בין דאס דען . . . די אויך צו־
הערען די נעראטייקע אין בבנודיקע נאטיגלען. אז דאל דין טעטן דעמדה אין
שלום על ישראל.

אנטרעטס. אז מען דאלט שוין ביי ציטטנען: קאנגס א טאריינער בעל־
הביתלייק ציטטנדל טטעקנטס ווי לעגנטס אז אנט אין קנטס אויף א מויל דיי
ניטש אנט אינטטלינגען. דאנן מיר אויר. דער חנובער ציטנדנ. אויב ד דאס
אנט טטעקן אז טאריטנדנ אויס א קאלנס. ווענלן מיר דיך ווידלען אין מטלל
דין — אין דיך טיטן „טלח מנות׳. אנטנטיס א ווטל אין אנט אז טיטר רעגיבנ.

אונטער דער האנט איז קיין מיר אמאל נעלם געווען. בשעת א שטאפיר
פון אים און איז געווען א הקה. קיין הקה דיך אמאל געקלאנגען מאר מיר. אז
דאס איז. לא עליה. א מין בלבול און אז קיי ליידט דערפון דאן עס „טהרס אים
אר".

אז דאס קאלבער מין קינסטלער געווערט וועגער דעם קאמרעער טמולוק
נאלדשטיין. דעלכער האט געשפילט אין פאריגער קאמפאניע. דאן קיי דאס ביים
יידיש ליעטעראטור שבת נאכדעם „געמאכט" איך בין א יהודי" מין שלום
עליכם „בשבל מיטי דעם חזנים" אין קיי מעגס פארזאנדלט געווען אין א יהודי.
נישט נאר דאס קלאנג. אז נרים אין אז שכיחקע. נאר דאס נאנצע נזשל היינט
דאס אויף דיך פארזינגעניגן שלץ אטריבוטן דאס נאכט מין א לעבעדיק קינד.
א לאבעדיקס און א פייליקעס. א יידישן יאנט.

אין דאס דעלבע חזנים. אין נאך א נרעסער מאס. ווייל קיי דאס עס פריער
באפיטנען אין יעדן ביי־מיטל מין מאריש אין קאנדיק. נאר מיט נרויס ערנסט
מיט אבזעקס אין דעלבן קיי אין מעגס מגילנול געווען — איז געווען אין א
ביישיגן שבת. דאן דער ישראל קינסטלער. אליהו נאלדשטיין. דאס רעגיסירט
דעם „שבת ביי מין י. ל. פרץ. קיי נעמאנ איז געווען דער כעלעמער רב אין
באזיר הרבע דער שבת נוי להתבדיל. אין אז עס שטייט מין אים אריים דער רבוק מין
יענעלעס.

★

דער באקאנטער עקספריאל אין רעצי־
טאטור. ליינקי מין קינדער עקאנאמי
מין ישראל. דראקסלער מין קול ישראל.
נעווענער אטיריקר מין „עקאר"
אליהו נאלדשטיין.

★

אין אין „מעלקס ליד „לעבעדיק יעקעלי" איז קיי הידער געווען לעבעדיק
אין פריילעך אין אלץ דיי: אינם שטעטל. אין שניידער אין אינם מלבר.
אין אויב נאלדשטיין דאס אין דיך אז אינטאיטיוו אמטיטלבארקיים
דאס מיר עס נאטירלעך געקענט דערלעבן וועגען אין בן אדי אז קיי. זאל
מאר אנזוקערן אויגן דיך פארזאנדלען אין בקי שנאפטיס הנגם אין אין לוגי
קיס שטעטל. הר די דעגם באקענען אויגן. אין מיל אין אויגן שטעלן אויף די
פעקסטער. אין יעדער שטיין באקומט לשון — א הארץ מין שטיין אמילו דאס דיך
געלאכט!

נישט תמיד „טהרס עס אים אר" — אבער ביי די דאזיגן דאס קיי דערגיינען
פרטיקלעך איז קיי מעגס א מעגאנס.

„טהרס־דזאר" — אין עס איז פארזאנדלט געווען! מין דעם מגילה דאפרט
דיינעס די בחיר אויס נדאנגס ווי, אז מרים זאל מען דיך פארשטעלן. אמילו דער
לאר מין „לא תלבש גבר שמלת אשה" דערגס בטל. אז מין דעם „אס" פטיק אין
ארדינגזאזאמען אונטער נאנצע מעגאטי־קינסטס אין שיינפלעריי. איז דאן א
חזנדער. אז מיר דאזיגן דערגיינען דאס נרעסטע דערין? אין נאר חיינס. ביי דעם
שטאל המדיינה מין דעם בחיר לטובי, אמילו אין אונטער נרעסע פאליי טעמפטער דאס
אין דאס מעגאנס!

„לב תיבונה זכור לטובי", אמילו אין אונטער נרעסע פאליי טעמפטער דאס
איז די לעבעדיק יאר עדין נעווען בטעם א מין „טיגל מאגלי" מאר טעגעדיק אין
נעזאנגען בפמעטרים מיט א יידישן חיץ. דאס מעג דיך. מיט בעדעדיק בעריסמן,
פריקעכאסס צו יעקב נאדין. מיקנדיק צו „מיזעלע אמרת". מיטבעגעדיק א
מאר יידיעדיק אין נישט יידישע כאלער אין די טעגעדין דזיק בעדעגער. דאס אויך
א מיטעלע מזיא בעדאס; גלייבט מעג דאן אז אמטבערטען מעגעגן. דאס האלטן
אין אין עניידן מראגעס אין דריינען מיט מיל. דאן קי נעגעס עדין יא אז אז
עדגעס מגים אין דאגעס אז קיילער דאפרט. דאגעגן דיך. אז מקטיפרן דאלטן אין אין
דיך פארשטעלן. יעדע דאר אז אנדערע מאכעדיקע. דאגעס עס מיי נעליגגען
פריטעטעגען א מיזעלע אמרת מיט דער מיטעטעיס מין אמאליקער מרפיגיגן
דעלן מיי קענען אפטעדיגן מין דיך דעם עטריב מין די בעטעגעטע מעמטער
בדעטער אין איך דיך קענען פריגעגען דעם יידישן קאמטן מין א נאדין
עטיב בינטאל!

די דאזיגן בעדיין דאס דזנדער. אונטער תבדים בדיגן. מיי דיגען אלץ מאר־
דאגדלט נעווען די דאיגע בעכט אין פריגען אין די קענען מין עטיק איז נע־
דען דער נאמט. בעדיגא נעדיטע.

עס איז נישט נעווען קיין אמטר דאל — — עס דאס אמילו נעטעלט איר
מדיגע טרפריגע. אבער דאר איז עס נעווען יידיש טעמטער אין מיט נעטעמטע.

אין נאר בעד איז דאנגבאר דאס דאגן. דאס „בראי בינטע קין אדעם
קולי" — אט דאס א יידישלעגע פאלקס־טעמטער. דאס פדיגס עפיל מין א נאנץ
יאר. דאס „דאס דיך נישט צו טעמען צדיגן די לאבעדיגע קינטס־טעמטערס"
דעדיגס אויסגעטאלטן מין דיינטעטלעך מעבליקעס. עס מדאגט דיך אין עס עטיגס
אויף די אייגענע מיס מין די דאר־אין דאר־אויסדיגע טעמטער בינער.

א שלח־מנות־קריינערונגל צו אברהם ריידינס 75־טן געבוירן יאר

איך ווייס בטחון קיין בעריגס דאפלבר איז אברהם ריידין דערבייטאן
בערלין. דאס „קולטור קלובי" נעפארדערט א בעגעגעס.

הערנדיק אז ריידין איז אין בערלין איך א טעלעפאנירן אין אין ק.ק. איז נעס
דאס בדיגן דיכטער מקבל פנים. דאס איך אויגנפאלל. אבער מען דאס נאר
אייגנעלאזן אויסגעפרוגעט פארטיי מיטגלידער. דזיגן פעגעטער דאס מיך

נעמען אלעקסאַנדער כאַפּיר. דאָס קאָר מיר צוגעזיכן און אין אַ -טייַיל מינוטן
דאָס קאָר אויפגעמאַכט אַ פענסטער און מיך אַריינגעזען.

דער היימשט. אַמער איז דאָס שוין געווען דער אַנדרעיִ סון דין -פּאַמיינט-
די -ליגיע פאַרוואָס קאָר אין שפּעטער. יי דער רעדאַקטאָר פון -עמעס- ליע-
חידרים געקאָכן—

ביי די תּרייסיג כאַפּטן דאָס די -נעקאָמי נעקאָלאָן און אין טענות דאָס
אַז ווייזנס קליינבירגערלעכע שאַפן. און -אַקטאַיסטן- פעלט כיס קיין חוצפה.
אַז יי טיל דיער אַבגעלאַכאַם—

אַי איז ווייזן נעמען מאַכאַטעטעע. חיל קע פאַסט אַזי טאַר אַ נאַסט. אַי
כאַפּן סון אין היס און דער -נעקאָמע- פאַרוועגער דאָס דאָס אַזש אַרעדיקע
פון בעקאָל וועגנאָל. דאָב איך דאָס זאָן אין כיס אַריין נעמען נעבן. אַזי
אַז די פעלץ כאַפּטן-גלעטער דאָס זיך אַבגעגעבן און די כאַפּל-מעסער
אַריינגעפאַרטנען: תּרבות! דיך אַרן טאַר אַ נרייסן סון דער ווייסער
ליטעראַטור!

ווייזנס אַבגעגייגנדיקע אויגן דאָס זיך און מיר בריידערלעך אויגעגעבן
אין כיס האַרץ דאָס אַז אַזש אַריבערגעפאַלן די אַ פלאַטקעלע — —

די נאַסט דעמאָלט ביז אין העלן טאָג אַריין דאָס מיר נעפאַלגטערס סון
אין קאַסע אַריס און אין דער צווייטער אַריין. אַך העל אַריבער יענע נאַסט
ביסט פאַרגעסן אַז ווייזן נעדענקט די מסתּמא אַריך נאָך — אַזש נאָכט אַז
המשך. און אַזש נאָכט אַז אַ עלטערער מסיך דאָס יונגערן און דער יונגערער
אַז מעגך דעם עלטערן. און אַזש נאָכט אַז מען זיך מוטר ניסט נאָר דאָס בראָס
מקבל נעווען. נאָר מען אַז זיך מוטר אַינער צום צווייטן. מיט גלויבן און מיט
צוגעבונדנקייט. און מיט ליבעסאַם פאַר אַל מה.

מיט געטונען זיך. דאָס ווייזן זו מיר: שטענדיק. אַיר מיטן אַריינגיין
זו מיר און דאָס אַל אַריין.

אַך קוק אַזש זו. דאָס דאָס-גלייכל קוקט אַזש בייזע זו — —

אַריינקוקנדיק עפּעס אַבראַהם ווייזן זין ווייזן-קוקער און נעמען אַריין אַ
תּנ"ך: דאָס איר. מיט דעם בוך טאָר איך נאָר כאַפּטיקע אויף דער אַינלאַיטונג
און דער כאַפּיקערטער מלוכה — — מיט אַנדער ווייזן תּנ"ך!

נעמען נאָר ווייזנס אויגן ווייזן דעמאָלט טאָל געקאָכן מיט טרעכן — — —

און דעם כאַפּנקנדיק טייזעם מיט אַנדער אַלעטעגע באַליבטן אַבראַהם ווייזן.
דאָב איך מיך דערמאָנט בעפּעת כ'דאָב געלייענט גלאַטטיקע אַרטיקל: -מאַר קאָ
מאַטע לן ווייזן-.

דעם גו-אַמעריקן אַלטערקע וואַלטאַרק

קאָם און נעמען קיין טראָגע בייַ דעם אַלטערן וואַלטאַרק. דאָס דאָרפטיקע
ייִנגל. דעלכער דאָס טרעט מיט זעלבאַיק יאָר בעזיכנס מיט טרעם קרעמס
אייגע ווייטעקאַלער טיפּ און מיטן טיגן טיגן פר נאָך דין פּינטל. מי אַ מיידעלע דעם
שטיבעל אַנבערן טידל. אַויסגעשלונדיק די נאַטעס פון זיגע מאַרבן-פּינטער. דאָס
געלערנט און פון דעמען פר אַז כאַפּיטאַליזם. בכל אופן אַז פר אַ מיס-שוחר

מיט די כיטעק טונם אַרטערקטאַרנס און מיס-קאַסאַרינקעטיקע פון אַנדער
צייט.

פר אַז אַ מיסטער און אַלץ מיר בעטיזן און פר אַז אין דער היים און
אַלץ פאַרגעס, פר ליינט ביטן שפּאַכטל מאַרבן. און טילם די קאַרדאַנען אין

אַלטערער וואַלטאַרק — יעקבסן פאַרגעס

און קאַליר-טלעכן, אַז אַז אין גלעזל אַז ביי אַזש אַזי טיגס חי וואַלטן-קראַפטער.
און אַז אַלטערנאַטיע מרוי און אַז אַרטערקאַרטיס קוטאַרען הינעלע און אַ דער
ליסטעקער ייד און טלית און תּפילין. מעגאַפיגע אַלאַרדאַנע און בלוטן אַזש

טוי פון רעגנבאָגן — אויף פלץ אַבער אין אויסגעגאָסן די טרייד פון אַלטערע זאַל. דאָרף, תכיף דערלעבנדיק אַלצדינג ווי פריִן פרשטן בליק.

און די יונגע יאָרן הינע אין אַ קר קינדן נעמען חשיבדיק קלוג! און הינע. און הינע נאָכאַמאָל יאָרן ליגן אויף אַלצדינג דיך פאַנאַטיש שאַלטערנדיק, דער פאַרק און טרילינג בעסטיס ביסט פון בליקנדיקע בריעפן — עס אין די קינדלעכע טרייד פון „טריק זי יום יומ", און דיך שטרילנדיק קנאַפּנס פון אַלע צוזיינען און דער אַנטגעגן פרייער זון.

מיר הינטנען אַזאַ נאָר אַ מיר שעפעריש יונגע יאָרן און אַז שטרין פריס ביי זיין אַרבעט. אַזוי זיי אַר שטרים נאָר דעם הינטיקן נאָר.

די יינגע מאַלערין איזאַ פראַנקפורטער

אַז די יונגערע מאַלערין, איזאַ פראַנקפורטער, דערפון אַרעם נאָר אַבער אַזיגן פון הייבעכאַל. דאָ ביי אַזאַ זיך אַז בעטגען אַז דאָ אַז מאָלן אַרעם מיר מאַרטראַכטע יידישע האַרזן, אַז נעמען אַפּאַר זיי די ריבעריקע אַטמאָספער.

אַזאַזן פראַנקפורטער — עמאָלן דאָרף

דער ייִדישער מאָלער יחזקאל אין קרים בעפור די ליבלעכע דאָרף נעמען. — דאָס שליין אין קרים אַ גרויסער צוזאַם פאַר אַזאַ קינסטלערישע צוקונפט אין אַ צרות פון אַזאַ פאַרטיפונג פאַלקס.

דער ייִדישער יחזקאל דאָ אַזאַ טעמע קרים אַנגעבלאָנדעט. דאָלב תריב אַבער די שכינה שרעקנס נאָך אַזאַ אַרום אַבער די דיסטע פלעקער אַ קלאָנדיקע. און דער זיי אַ אַרטמאַשיקע קינסטלערין אין באַריזן אַרויפנאַמען די טעמעד.

דער נאָרען אין טאַטע קרים פאַרוועלקט. אַבער אַ פאַרבלאָנדעט בין דער־פילם נאָך דעם דאָנעק־טראָפּ. די הערנס אַנגעגיסן פון אַזאַ. אַזאַ אַרטבעזיין — דער רעפּראַדוצירן נעמען אַזיגן פון אַזאַ ייִדישע בילדער בעטאָן אין נאָר דער דאָנעק דאָנעק טאַליין.

מ.

מ. ווילענסקי

עטלעכע ווערטער וועגן קרים

(נאָך אַ פאַרטראָג)

שרייבן וועגן קרים ווערט, אַזאַר דעלן קאָנן דאָס אַזי אין נעמען. פאַרן ייִדישן טאָלק אין פאַר דער ייִדישער פאַראַנט. אין אַז דעלן נעמען אַ בילד טאַטע וועגן אַזאַ אַליין. דערפון דער קאָס אַנטגעלט. אין אַזאַזיסט נישט וועגן דאָס טרעפן אַז טראַכטן. דאָס טרעפן אַז באַזונדערן. דערפאַר דעל אַזאַ דיך נישט פאַטעלן אַזאַ קין טרעפן. נאָר אַזאַ דעל דאָס עטלעכע ווערטער אין כלל. פון אַזאַ נעמען אַז דין טאָלק יעראַל — מיקנען וועגן אַזאַ אַ טר דערציילן. מיקנען דערציילן וועגן דין יונגטלערישע קאַנטע. דאָס שיינע. ווי די זון אין טרילינג. פון דין באַריטטערונג אין פון דין אַרבעטס־קראַפט, מיקנען אַזאַ דערציילן פון דין ביטערער דערפאַרונג. דאָס דאָס אַזאַ פאַרבאַנדן אַ טר ווייל טאַטע — אַבער דאָס אַ ייִדישער טאָטע טרעפן אַז באַריזן אַזאַ אַזאַ אַזאַ

אין נאָר די כלי, דער אַנטפּלוס, די אַרדענונג, וואָס פֿאַר דאָס אַריינגעלייגט, די נעמען, דער נישמה, דער תּוך וויינען אַלגעמיינע, דער בוסר השכל קען דיגען דער נאָענטער הקלה. פֿאַרן דאָס אין דיך נעמען דאָס העלדישקייט. אָבער פֿאַר דאָס אויב אויסגעדריקט אין אַ יידישער פֿאָרם, מיט יידישע נעמען, מיין קינער קען נישט פֿאַרשטאַנען פֿון דיין הויז אין קינער קען דיך נישט פֿאַרגינען פֿון די קינער פֿון דער דורות.

פֿאַרן דאָס נעמען אַבער אַלע העלדישקייטן אין אין אַלע דינע פֿאַרשטן דערקלאָרט מיט דאָס יידישן מיטל. קיין שום נעמען, מיט פֿאַר אַפֿילו דין אַ נאָמען מיי פֿאַרן, קען אין דיין נישמה אויבערשפּאַרינען, מיט באַגיסטערונג דאָס דיך פֿאַרן אַנטפּלעקן אַז דער אויפֿשפּאַרער קולטור, מיט דין נאָענטער קראַפֿט, מיט דין נאָענען נעמען. אָבער דאָס יידישע נעמען דאָס פֿאַר דאָס העלדישקייטן, אויב דאָס נעמען פֿון דער יידיש יידן. דאָס פֿאַרלייקענען דיער יידישקייט אין קרוינען נאָר פֿאַרדינט מעלקער, אויב אין ליבער נעמען אַ ייד מיט באַרד אין נאָמען, מיי יעדע יידן. דאָס דיינען נישמה אָפֿן אין נישמה אַנדער.

פֿאַרן אין אַ העלדישן דיכטער מיט נעמען פֿון אַ ייד, מיט יידישע נעמען. מיר יען דאָס אין יעדער קאַן. דאָס פֿאַר דאָס נעמען. מיר שפּאַרן דאָס פֿון דאָס אָבנעם. דאָס קלאַנגען פֿון דינע דערק, פֿאַר אין אַ פֿונק פֿון אונז. אַ זון פֿון דין פֿאַלק, דער נעשמער פֿרייבער און יידיש. דער נעשמער כאַלאָנע מיט יידישן פֿאַלק.

אַ באַנקעט פֿאַר באַגרינדער פֿון אַ לאַנדסמאַנשאַפֿט און אַ דערשינען בוך אויבער דייער שטעטל

מיי קינע, מיט בלוטיקן באַגרעטע מיטן. דאָס דער סקעטשיקעער און דאָס דאָס דאָס

ביסעלע דאס אין בארטאן. אלעגאלס הי די שטעלונג זאל נישט זיין. יעדע עס בלייבן הי א שטיקל דערמאנונג מון אן אינגארטיקן לעבן".

עס שלום ווינען פארקיפס געקארן ארטיקע מיט ביכער -פרידענבי מון יזדיה ביעסע, דאס אז ארים אין בעריאן -לשון און לעבן" מיט דער מעגליך מונם דאזיגר אין מקבריטיזיגער פארארין אין לאנדאן. יזקף איין

די גרוסע מון פרייע יידישע סאציאליסטן אין קנגלאנד דאבן לעבנדם אנגעהאלטן א קאנסטיטיוצן מון דעלעגאטן מון בראנטשעס מון ארבעטער צעריינג אין געלאדענע קולטור אינטרעסיגעס. זי באטראכטן די בעגלעגי קיינן מון שאפן אן אנגעגלעכע מיינונג דאבן אנגעזעהיגטע סאציאלע פראגן אין קולטור־פרעגס.

סארדיגער מונם אהנם אין בעזיגן דער מיט באקאנטער נעגעלשאפטלעכער בער טיפער סעם דרין. עס אין נעפירם נעזארן א לעבעדיקע דעבאטע דאבן די אלע פראבלעמען, אין דר דיסקוסיע דאבן זיך באטייליגט: מ. מינעל, י. א. ליסקי, פרידלענדער, פרוי קעסלער א. א. מ. נ.

אינם ארטיקל: „זויי שטעם, מיני ביכער" מון אליהו פאלוטאק אויבער דערן בעריינגערס -א שטאם אין פילזי דינגן אייגנגעטאגן די פאלגנדיקע דרוק־פעלער. הערלכע נאמען דעם אכטאלס מיטער־פארשטענדליכן:

אויף דער ערשטער שורה מון אונן אין דער דריטן־לעבער מון אונן אויף דיס 42 שטיים „דער שנאפי". עס דארף הייסן: „דער שנאי".

אויף דיס 43, שורה 10 אין בעדרוקס: „אונם דאגען מון א דאגען". עס דארף הייסן: „אונם דאגען מון א דאגאר".

אויף דער ערלבער דיס, שורה 17 דארף שטיין דער זאן: „אויך האט מי נעזאלם דין א פרעלעכאריגי צוזיגן פרעלעכאריגי".

מיטטיילונגען אויבער די קומענדיקע שבת־נאכמיטאגס

אין בארנארד־בארוך סעקלעכעס 33 בעדנער סטרים מ.ל. — 3 א דיעסה

שבת דעם ז'ון מערץ: הומאר אין נעסאנג — „בעזכנעס אויף מרבים בשמחה"

די אקטיארין מיני שערמאן. בעסעס אינטערעסאנט אין די ווענדרין ביס לעבנאיג.

שבת דעם ח'ון — די טראדיציאנעלע פורים פייערונג: דער אקטיאר איזידאר בלעקער. אויסיק גאלדבערג י. טיין נעם רעזיג. קיינר בראון אין מארקס קאמען הערן לייענען פורים הומאריסטישע. דאנצנעלה. בלום אין זאלץ הערן דענען לידער.

שבת דעם 15'ון דעם מיטל האלטן א פארטראג אויבער ישראל ואנדיל. אייזיק גאלדבערג דעם לייענען מון שאנטילה הערש.

שבת דעם 22'ון — די שרייבערין ג. מ. מיזא דעם האלטן א דיסקוסיע מיט פראג אויבער ליטעראטור.

שבת דעם 29'ון דעם י. א. ליפסי ריידן אויבער דער מעמא: מאסנס, פיקניק און קינדס.

ווייבטיק מאר יידישע איינזעגן, הערזאלן שרייבער און מחברים — מעקן אויך אונזער ביין אדרעס: „לשון און לעבן", 23 דעלאנסארע בילדינג. לאנדאן. א.ל.

א ברויסער דאנק קאנצערט מיטן מאר דעם 16'ון מערץ אין דער

ווייטשעפל אים באלעריע

דער נעלא אחנם מון יידישן דיכטער אין אנגעהויבן מון א ביזשע שריבן לכבוד דעם נים באקאנטן יידישן שרייבער „מ. ליסקי" טייטשע קינסטלער באטייליגן זיך אים פראגראם. ביזלאנן מיט דער מאמע.

מון חודש זונטאג

בן אורי, אז באלבטאן סטריט ח.ל.

זונטאג דעם 14'ון מערץ, א שריבער

מונדלאך אויבערן שאפן מון ענגלישע יידן

עס באטייליגן זיך נאר ב. מיטל אין נעם דאנען

שפרינג: א. ב. שטיגל

ווייטשעפל לעבן...

דער אלמאנאך מון „לשון און לעבן"

עס באטייליגן זיך אין אים בב שריבער און מחברים אלס דיכטער, פרוי בעם. אלס.

„שיידזיעגן" — א בוך מיט 32 דערציילונגען מון י. ביקסס 10/6

אז באקומען מיט אונזער סעקרעטאר אין אין די יידישע בוכער הענדלערן אין ווייטשעפל.

תבל על דאבדין ולא משתבחין

דער באקאנטער תלמיד־חכם און מחבר מון ביל ספרים, איינער מון די באליבטסטן אין שטעטער מון דער בעגריפן אין יידיש „יסודי התורה"

רב יחיאל שווימער זצ"ל

אין נעסטר נעזארן — תבל על דאבדין!

„לשון און לעבן"

לשון און לעבן

חדש־זשורנאל פאר לשעראטור, פעסטיפאל, קונסט און קולטור

נומער 4 (תקס"ז 147) — דריטן יאר־גאנג — אפריל 1952 לאנדאן

רעדאקטירט פון א. נ. שטיינבערג

אינהאלט

1	...
4	בלילה שטיינבערג
6	רשידה פאטאס
7	אברהם פנחס ביקפורט
8	ביטריס בעטערמאן
16	א. נ. שטיינבערג
30	פטה זיבר
30	
34	רחל זון־יחיאא
37	י. רעזנפארבס
41	י. ל. מיין
43	יוסף הלל לעווי
51	שמואל חזיקין
58	י. ת. קלינגסי
60	אברהם מיכנעהיין
62	שלומו מאלינאפן
65	ש.
67	
68	

פרייז 1 שילינג און 6 פענס

אבאנעמענט־פרייז — 15/6 פאר א יאר

אין אמעריקא — 3 דאלאר א יאר

By Appointment, Dealer in Antiques to H.M. Queen Mary

CAMEO CORNER

ALMANAC OF JEWELS

exhibited monthly in the main window

January	Renaissance Jewellery.
February	Boxes.
March	Sculpture by Mostyn Lloyd.
April	Jewels by Sah
May	Stuart Jewellery.
June	Children's Jewellery.
July	Cameos and Intaglios.
August	Georgian and Victorian Jewellery.
September	Antique Jewish Ornaments.
October	Oriental Jewellery.
November	Precious and semi-precious Stones.
December	Devotional Jewels and Christmas Presents.

26 MUSEUM STREET, LONDON, W.C.1

Museum 9601

CLOSED ALL DAY SATURDAYS

LEYTON KNITWEAR CO. LTD.

MANUFACTURERS OF KNITTED GOODS & SPORTSWEAR

DEPORT - - EXPORT

518 Lea Bridge Road - Leyton, London, E.10

Telephone: STAmford Hill 2258

IDEAL TRIMMINGS LTD.

Manufacturers of Shoulder Pads and Fancy Goods

Prompt Deliveries

118-120 CLAPTON COMMON, LONDON, E.5

Published and Edited by A. N. Steinberg, 13 Belsize Bldg., Collingwood Street, London, E.1, and printed in England by The Excel Press, 129-131 Cavell Street, London, E.1